

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТЪ

БЪЛГАРСКИ *Турист*

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪЮЗЪ
ЗА ТУРИЗЪМЪ, ПЛАНИНАРСТВО И СКИОРСТВО
ИЗДАВА ЦЕНТРАЛНОТО НАСТОЯТЕЛСТВО
РЕДАКТИРА БОЖИДАРЪ СТОИЧКОВЪ

СЪДЪРЖАНИЕ

Великденъ на Пиринъ — Захарий Жандовъ
Високопланинскитъ езера — Георги Ст. Георгиевъ
Пролѣтъ въ иглолистната гора — Александъръ Радославовъ
Какво ни тегли къмъ планината — проф. д-ръ Ст. Консуловъ
Бялата планина — Цанко Цановъ
Храмъ на Витоша — свещ. Георги Стефановъ

ИЗВЕСТИЯ

Какво ни предстои — Георги Драгоевъ
Централно настоятелство Б. т. с.
Клонови съобщения
Туристическа администрация-край — Иванъ Козловски

КНИЖКА 3-4 1943-XXXXV — МАРТЪ-АПРИЛЪ

Бъндеришки чукаръ • Пиринъ

Всичко е на Киринъ

Текстъ и снимки
отъ
ЗАХАРИЙ ЖАНДОВЪ

Какво може да бжде настроението на трима души заминаващи за излетъ и то за десетина дни, когато, въпреки всичкитъ предвиждания, времето се е развалило точно въ момента на тръгването. Тогава носоветъ сж овесени, раницитъ тежатъ двойно, а надеждата едва проблъсва. Ако къмъ това прибавите и претъпкания влакъ, въ който тъзи сродни души се загубиха като игли въ слама, всъки въ различенъ вагонъ, безъ

да могатъ веднага да сподълятъ мжката си, ще имате вече пълна представа за нашето заминаване.

Всичко следъ това се развива въ стилъ съ предишното. Спръчкваме се съ единъ второкласенъ пътникъ, понеже отъ Сараново се бѣхме промъкнали, вече тримата заедно, въ второкласното купенче на тѣсно-линейката; ядосваме се на невъзможността да видимъ нѣщо отъ този така живописенъ

път и най-сетне се намираме въ 6 1/2 часа стоварени на поредъчно затъмнената гара Бълица, безъ да имаме представа какъ ще се дотъримъ до Банско съ тия кюлчета на гърбоветъ ни, които въ по-малки излети наричаме раници.

Обърнали малко по цигански, кждето обръщението „чичо“ бѣше на дневенъ редъ, ето че се докопахме до единъ камионъ. Съ акробации успѣхме да се понастанимъ върху човалитѣ и продължихме акробациитѣ до Банско, за да не изхвъркнемъ отъ „удобното“, но единствено превозно сръдство.

Въ Банско, намѣрили председателя и секретаря на туристическото дружество, уредили подробности по настаняването ни въ хижитѣ, ударили му по чашка, лѣгаме кой съ повече, кой съ по-малко надежди, за да бждемъ всички еднакво обезсърдени, виждайки на другата сутринъ нѣколко чадъра да се движатъ изъ улицитѣ.

Отъ тукъ нататъкъ съдбата почна да става по-снизходителна къмъ насъ.

Дъждътъ бѣ спрѣлъ. При прехвърчащъ снѣгъ, потегляме за хижа Елъ-Тепе.

Минали почивния домъ и юзината, вървѣли отначало по течението на р. Дамяница, хващаме новото шосе и следъ много завои, вече съ ски на краката, се прехвърляме въ долината на р. Бъндерица. Снѣгътъ вали тихо, около насъ боровата гора става все по-рѣдка и вестителитѣ, че пристигахме близу до хижата — чернитѣ мури — зачестяватъ. Стигаме и хижата.

На сутринта, добре закусили, пригответе и добре нарамили всички фотоапарати, тръгваме къмъ 10 часа. Въ 12 и 1/2 сме въ подножието на Елъ-Тепе.

При изкачването всичко около насъ бѣ снѣгъ, блѣстещъ слънчевъ снѣгъ, съ мъгливи разсѣйващи се части. Това бѣха мъглитѣ, които открили ни разпокъсано хребета на Бъндеришка чука, следъ малко ни поднасяха само увития отвсѣкжде, като поставенъ въ мъглива рамка, Тодоринъ връхъ. Следъ това тѣ ни оставяха за мо-

По хребета на Тодоринъ връхъ

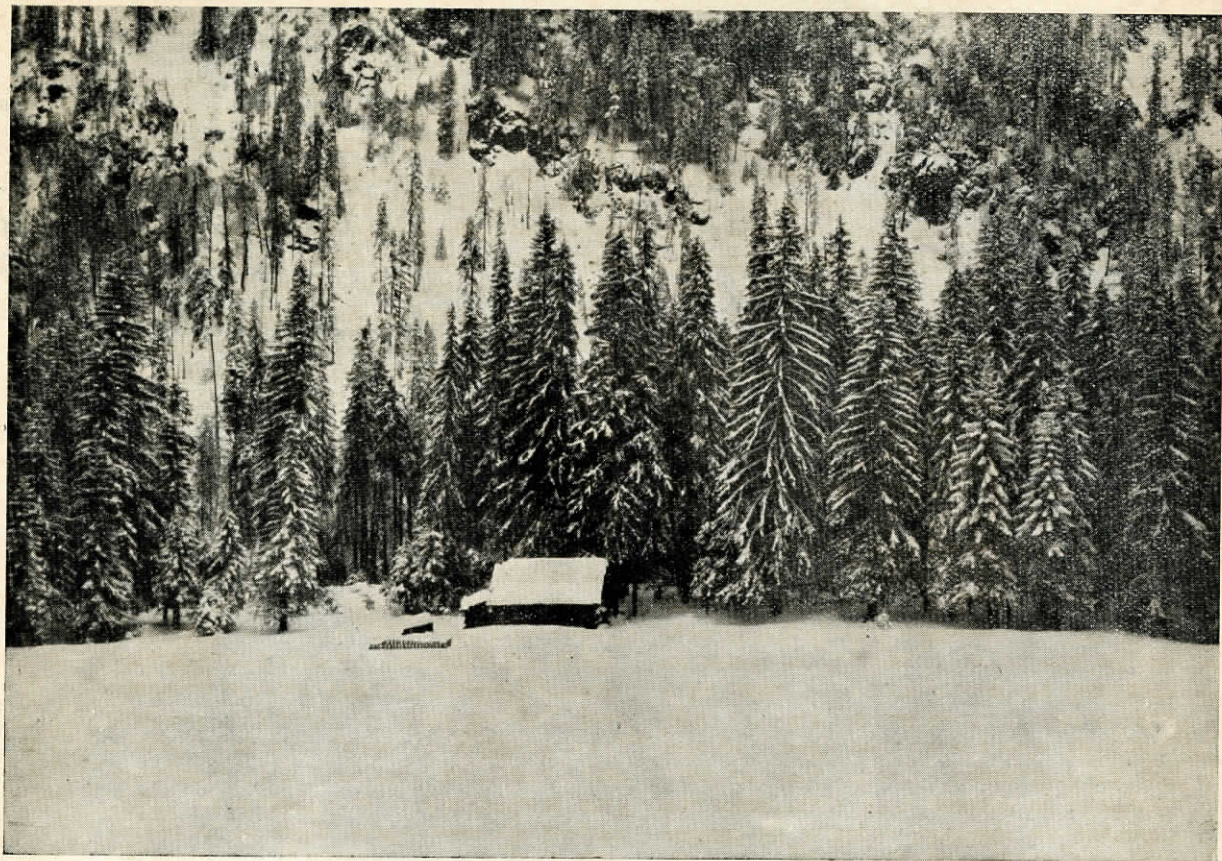
ментъ напълно забулени, за да можемъ да асимилираме добититѣ впечатления и изведнажъ откриваха само внушителния триггъльникъ на Овинатия връхъ, безъ основата, чийто масивъ, по този начинъ, изпъкваше извънредно внушително.

Отъ хребета, обаче, всичко придоби по-спокоенъ видъ. Мъглитѣ окончателно останаха подъ насъ, за да не ни стигнатъ вече. Усилията имъ достигаха най-вече до горното Бъндеришко езеро, а следъ това уморени, тѣ се прибираха отново въ долината. За урвитѣ на Тодоринъ връхъ, обаче, винаги имаше достатъчно мъгла.

На западъ морето отъ облаци бѣ по-спокойно и по-низко. Никой не смущаваше спокойствието на Влахинитѣ езера, а низкитѣ склонове на Итапица съвсемъ сигурно достигаха долината.

Достигнали Кабитѣ, надникнали отъ надвесенитѣ козирки къмъ Бъндеришката долина, ние продължаваме къмъ върха. До Елъ-Тепе има още 300-350 м. разлика въ височината и при все, че не го виждаме отъ основитѣ, както е отъ северната му страна, все пакъ той вдъхва поредъчно уважение. Това гдето започнахме изкачването върха съ ски не ни се виждаше съвсемъ редно, но за това не ни остана време да мислимъ.

Колкото повече се изкачваме на изтокъ и югоизтокъ, задъ хребета на Тодоринъ връхъ и Бъндеришка чука толкова повече пиринскитѣ върхове започнаха да никнатъ като гъби. Надменната красавица — Каменица — първа направи това, за да бжде веднага последвана отъ Яловарника, Демиръ Капия, Момини двори, Малкия и Голѣмия Мънгъръ-Тепе, а следъ това и отъ Газей и

Нирилова или Мойсеева поляна • Рила

Гешо Гешев

Стражитѣ. Последнитѣ, закрити отъ голѣмия масивъ на Тодоринъ връхъ, се показаха следъ всички други, скромни и достойни.

Едва на 100 м. отъ върха скитѣ сж свалени, понеже появилитѣ се дребни камъчета не биха позволили безопасно спускане.

Ето ни на върха. Последниятъ е пакъ безъ пирамида. И този пжтъ, изглежда, тя е била свалена отъ гръмъ презъ лѣтото. Тука новото е Кутело и остриятъ като бръсначъ ножъ на Кончето, което наши приятели алпинисти се канятъ да минатъ подиръ нѣколко дни. Морето отъ облаци ни дава само слънчевитѣ върхове на Рила и Родопитѣ, но тѣ не ни привличатъ; тамъ сж южнитѣ склонове — съвсемъ обли, не такива каквито ги познаваме отъ северъ. Колко благодаренъ е Пиринъ за хубавия погледъ къмъ него, който имаме отъ Рила,

като ни показва Рила толкова жалка, а разгръща предъ насъ цѣлата своя красота. Та има ли Пирински връхъ, който да не се вижда? Има ли такъвъ, който да не влѣче погледа ни като магнитъ?

Но да побързаме, като надникнемъ въ Казана, скритъ отъ насъ съ козиркитѣ, които върхътъ е пустналъ надъ него и следъ това да помислимъ за слизане. Тази пропасть е едва облизана отъ мъглитѣ и е вѣчно защитена отъ вѣтроветѣ и лошитѣ хорски погледи отъ отвеснитѣ скали, които спускатъ къмъ него Елъ-Тепе и Кутело.

Спускането започва съ плъзгане подпирайки се на пикелитѣ, а следъ това съ ски. Това последното е лесно да се каже, но трѣбваше добре да помислимъ за да решимъ, че тукъ наистина може да се пускаме съ ски. Наклонътъ ни се видѣ двойно

по-голѣмъ, Кабитѣ двойно по-низки, а краката съвсемъ несигурни. Все пакъ още съ първия опитъ да направимъ христиания куражътъ ни се възвърна, а завоитѣ ставаха все по-леки, скитѣ вземаха по-голѣма бързина, тѣлата ни отиваха все по-напредъ и по-напредъ, докато следъ едно право спускане почувствувахме равното парче подъ върха.

Оттукъ оставаше само да се насладимъ на равномернитѣ серпантини, съ които бѣхме нашарили върха, а следъ това да продължимъ къмъ хребета на Овинатия връхъ, откъдето ще гонимъ хижата.

За следващия день може да се каже и малко и много.

Предстоеше ни прехвърляне хребета на Тодоринъ връхъ и слизане въ хижа Демяница. Най-младиятъ отъ насъ, обаче, имаше по-голѣми възможности. Той трѣбваше вмѣсто да критикува, да получи заслуженото наказание за разсѣяността си, като качи рано сутринта познатия вече хребетъ подъ Овинатия връхъ и потърси тамъ забравения си портфейлъ. Следъ това младото трѣбваше да направи една тренировка отъ спускане по заледенъ снѣгъ и ни срещне подъ долното Бъндеришко езеро.

Портфейлътъ е намѣренъ, срѣщата е направена — почва качването.

Въ тая блѣстеща сивота безъ сѣнки и силно освѣтени мѣста, всичкитѣ околни върхове, даже Елъ-Тепе и подаващиятъ се задъ него Кутело, загубваха цвѣта си. Така че отъ тоя день оставаха като впечатления само мжката при качване заледения масивъ

на Тодоринъ връхъ и чудесното спускане отъ Малка Тодорка та чакъ долу въ гората, кждето се намира хижа Демяница.

Въ хижата сме. Намираме малко дърва, 3 одеала, 1 тенджера, 1 паница, нѣколко канчета за чай, вилици и лъжици. Липсуваха малко нѣща — лампа, дюшечи, чайникъ и други подобни „излишни“ работи.

Хапваме надве натри, събираме сѣното по нароветѣ още преди да се е стъмнило и се приготвяваме храбро за нощта, мислейки за петтѣ одеала въ хижа Елъ-Тепе, за креватитѣ, гювечитѣ и т. н.

Пжтътъ ни днесъ е презъ Газейската вада за циркуситѣ между Стражитѣ и Газей и оттамъ презъ Улея за горното Газейско езеро и Мънгъръ Тепе — най-хубавата приказка, която може да ни разкаже Пиринъ, караща ни да забравимъ първенството на Елъ Тепе, чудото на мъглитѣ, гората отъ върхове и спокойствието на безбройнитѣ циркуси, откриващи се отъ Първенеца. Тукъ е диво, но безкрайно красиво. Тукъ човѣкъ се загубва въ тая игра на гиганскитѣ скали, на сгушенитѣ подъ тѣхъ циркуси и грамаднитѣ начупени мюри долу, кждето свършва гората. Тукъ се диша Пиринъ. Тукъ той ви притиска съ красотата си.

Следъ минаването презъ тази долина на чудесата, горе подъ Мънгѣра и на него, всичко придобива по-спокоенъ видъ. Преди това е каченъ Газей. Каменица се мжчи пакъ да ни обая, окрасена съ тънки сияещи мъгли, които се подаватъ задъ зѣберитѣ ѝ, но мжката отъ загубения рай е още въ сърдцата ни и ние потърсихме да я

Азъ ида отъ стръмнитѣ чукари съ облачна гуня на рамо,
отъ чукиѣ, дѣто издигатъ качулки отъ гълъбовъ камѣкъ.

На пазва ми кичуръ иглика гори като пѣстра шевица,
и бродя азъ въ тъмни друми, и мургавъ, и дивъ като птица.

Зелената вечеръ умира. Тамъ бухалъ въ раздолитѣ буха.
И падатъ безшумно звездитѣ възъ мекото пролѣтно рухо.

Кжде да почукамы тѣй късно? Кой морния друмникъ ще пустне?
О, дайте ми джбово столче и хлѣбъ, и усмихнати устни.

Азъ нося ви медени пити отъ диви пчелини въ горитѣ
и сини зърна боровинки, съ бисерна пепель покрити —

азъ нося ви билки и въздухъ отъ чиститѣ тихи простори,
де самъ синеокиятъ Господъ съ вѣковни буки говори.

АСЕНЪ РАЗЦВѢТНИКОВЪ

СТРАЖИТЬ

задушимъ съ лудешко спускане отъ Малкия Мънгъръ къмъ долината на Демяница.

Стигнаха, обаче, до стръмния улей надъ долината, където спускането съ ски е невъзможно, а трѣбва да се мине въ лѣво, решаваме да отидемъ до Валявишкитѣ езера, като по тоя начинъ се спасимъ отъ възможността да бждемъ твърде рано въ „гостоприемната“ хижа, съ всичкитѣ ѝ приятни и неприятни атрибути.

Закъснѣлиятъ ни обѣдъ е направенъ въ парещия отъ слънчеви лъчи циркусъ на езерата, подъ спокойния погледъ на заобикалящитѣ ни върхове. Следъ великолепно спускане, прибираме се отново въ хижата.

На следния день решаваме, че най-сетне ще трѣбва да дадемъ заслуженото на пренебрегнатата до сега Каменица.

Закъснѣли доста съ тръгването, решаваме да отидемъ до Тевното езеро да се полюбуваме на грамадния масивъ на Каменица и само ако е лесно качването ѝ презъ Демиръ-Капия — да го извършимъ. Тръгнаха отначало по долината на рѣка Демяница, ние скоро сме на циркуситѣ подъ Портата, а следъ малко и на самата нея. Отъ тукъ имаме чудесенъ погледъ къмъ Каменица и Яловарника, а къмъ Демяница идеалнитѣ снѣжни терени ни убеждаватъ, че ски

ПИРИНЪ

спортът е хубаво нещо и не е напълно достатъчно да се гонят само чукаритъ.

Минали вляво подъ Тевното езеро скоро сме на хребета на Демиръ Капия, но скалитъ й показваха, че изкачването отъ тукъ, ако не съвсемъ невъзможно, е поне трудно и свързано съ много време.

Връщайки се по обратния път, точно на Тевното езеро, времето само за моментъ се оправи, като задъ освѣтената Каменица се бѣха наредили като мъниста ситни блѣстещи, кълбести облачета. Като капризна кокетка тя искаше, следъ като ни посрещна намръщена и недостъпна, да ни върне единъ път поели обратния път. Но Каме-

ница не можа да получи нуждната почитъ. Завалива силна суграшица и ние поемаме обратно къмъ хижата.

Пакъ лѣгане въ 8 часа. Дотегна ни. И ето, че падналиятъ мокъръ снѣгъ е добре дошълъ за да слѣземъ едва ли не цѣль день и половина по-рано.

Отишли съ любовъ въ хубата планина, тя ни прие простичко, приветливо, като позволи да видимъ всичкитъ й прелести и сега на изпращане слънчевитъ лъчи пакъ блѣснаха между масивнитъ облаци, покриващи върховетъ.

Ние така се разбяхме съ нея, че тя не ни се разсърди, че я напускаме толкова рано.

Езера

ВИСОКОПЛАНИНСКИТЕ

Продължение отъ кн. 1-2

ГЕОРГИ СТ. ГЕОРГИЕВЪ

Подъ влиянието на химическото действие на въздуха и на метеоричнитъ води, повърхнината на компактнитъ скали, особено на гранита, се поврежда лесно, като следъ време се покрива съ по-голѣми или по-малки шупли. Такива издълбани шупли се виждатъ по повърхнината на нѣкои сиенитни блокове, разхвърляни въ околноститъ на хижа Момина скала и други мѣста по Витоша, чиято голѣмина понѣкога достига до гѣши яйца.

Домогването да се обясни образуването на езернитъ паничища съ постоянното увеличение на тѣзи шупли вследствие непрестанното химическо разрушение на скалния материалъ, не е убедително, защото би трѣбвало въ такъвъ случай да се допустне съществуването на шупли отъ по нѣколко стотици метри. Разяждането на скалитъ отъ метеоричнитъ води е само повърхностно и съвсемъ недостатъчно да обясни процеса, по който се образуватъ езернитъ паничища. Ледникътъ или течащитъ води, не сж въ състояние да издълбаятъ тѣзи често пѣти огромни хлѣтнатини.

Затова нѣкои привърженици, чувствувайки незадоволителността на това обяснение, сж го ограничили само за плиткитъ езера, като приематъ, че последнитъ сж произлѣзли отъ съединението на многобройни издълбани малки шупли, следъ като отдѣлителнитъ имъ стени сж разрушени съ течение на времето.

Възраженията, които отъ разни страни се противопоставятъ на теорията за чисто ледниковия произходъ на високопланинскитъ езерни паничища, принуждаватъ нѣкои учени да дирятъ разяснението на тѣзи морфологични факти главно въ чисто тектонски причини, извънъ работата на ледницитъ и ерозията на течащитъ води.

Несъмнено е, че нѣкои езера сж се образували чрезъ запълване съ вода на хлѣтна-

ЛЕДЕНОТО ЕЗЕРО
ПОДЪ МУСАЛЛА

тини, предизвиквани отъ локални размитвания на земната кора. Но тѣзи случаи сж сравнително много по-малко. Най-голѣмъ е броятъ на езерата, чиито паничища сж задълбани въ здрава основна скала (само въ Алпитъ и Пиринейтъ тѣ възлизатъ на нѣколко хиляди).

При обяснение произходътъ на езернитъ задълбавания върху твърда, масивна скала (такива сж и повечето наши високопланински езера), могатъ да се представятъ два случая: когато езерата сж задълбани въ еднородна скала (за нашитѣ условия, обикновено гранита), или когато тѣ лежатъ върху два различни твърди материала (андезитъ съ червени пѣсчници или гранитъ съ варовици и пр.). И точно тукъ, въ това съседство на скали съ различна твърдостъ, нѣкои виждатъ една отъ най-честитѣ причини за образуване на високопланинскитѣ езера. Последнитѣ често сж разположени въ теренни гѣнки, защото още преди започване на ерозионнитѣ процеси, орогеннитѣ движения, чрезъ нагъване сж образували огромни синклинали, бедрата на които обикновено образуватъ цѣли планински вериги, а дъната — дълбоки планински долини.

Въ такива случаи е напълно логично да се допустне, че сжитѣ орогенни движения сж образували по повърхнината на терена и множество по-малки синклинали съ различна дълбочина, които отпосле сж се обърнали въ езерни коритища, събирайки водитѣ на топещитѣ се снѣгове и свличащитѣ се по склоноветѣ дъждовни и метеорични води.

Горие, посвѣтилъ почти цѣлия си животъ на изучаване ледниковитѣ явления въ френскитѣ Пириней, привлича вниманието

и върху друга подробностъ отъ тектонски характеръ.

Предполага се, че натискътъ, който е упражнила ерупцията на гранита и другитѣ масивни скали върху отаечнитѣ терени, е предизвикалъ силно нагъване и набръчкване на последнитѣ, което явление често се наблюдава и по нашитѣ планини. Тѣзи нагъвания сж много типични, а понѣкога и много живописни, защото напомнимъ жилитѣ по полиранитѣ мраморни плочи, или змийскитѣ нагъвания. Горие отдава голѣмо значение на тѣзи именно нагъвания.

Обикновено се приема, че при вътрешнитѣ ерупции, гранитътъ се е разливалъ хоризонтално, като равномерно е надигалъ пластоветѣ надъ себе си, а самата гранитна маса е действувала въ всички посоки съ еднаква сила. Непрестаннитѣ ерозионни процеси сж проявили и повечето пѣти отнесли по-старитѣ терени, които течната гранитна маса е надигнала и затова тѣзи терени нѣматъ навсѣкжде еднаква дебелина и еднакъвъ натискъ. И неможейки да устоятъ еднакво на гранитното надигане и тѣ сж образували по повърхността си *хлътнатини и гърбици*. Горие мисли, че скалата още въ този периодъ е била вече подготвена за образуване на езерни наничища. Водитѣ постоянно сж се стичали въ така образуванитѣ хлътнатини. Разпукването на гранита на нееднакви полиедри и химическото разпадане на неговитѣ фелдшпатови кристали, е увеличавало постепенно малкитѣ шупли по повърхността му, които се пълнятъ съ вода.

Горие е убеденъ, че по-голѣмитѣ езерни коритища се дължатъ именно на тѣзи появили се още въ началото неравности по по-

МОЛБАТА НА ГОРАТА. Човѣче азъ съмъ покривъ на твоята кѣща, маса на твоята трапеза, легло на което спишъ, дървото отъ което градишъ всичко. Азъ давамъ топлина на твоето огнище презъ студенитѣ зимни нощи, приятна сѣнка презъ лѣтното слънце. Съ моя соченъ листъ азъ щедро храня стада. Моитѣ прадѣди лежатъ дълбоко въ земята, отъ които ти можешъ и трѣбва да се отоплявашъ. Най-после, съ моитѣ потоци и рѣки азъ напоявамъ дълбоко твоитѣ градини, а съ моята зелена броня пазя земята ти отъ порои и наводнения.

Чуй молбата ми:

Използуй ме, но не ме унищожавай!

Голѣмото Бъндеришко езеро и господстващиятъ надъ него Бъндеришки чукаръ • Захарий Жандовъ

върхнината на магмата. Презъ ледения периодъ снѣговетъ и ледоветъ изпълнили тѣзи неравности и хлътнатини и по-късно, когато температурнитѣ условия се подобрили, ледътъ се стопилъ и изпълнилъ съ вода тѣй образуваниѣ коритища.

Споредъ сѣщиятъ авторъ, по такъвъ начинъ сж произлѣзли повечето отъ езерата въ високитѣ планини, чиито коритища сж задълбани въ еднообразна скала.

•

Високопланинскитѣ езера и у насъ нѣматъ еднакъвъ произходъ. Подробнитѣ наблюдения надъ нѣкои пирински езера неизбѣжно довеждатъ до заключението, че тѣ сж образувани отъ запришване на водитѣ отъ моренни и други прагове, които служатъ като естествени бентове и прѣчатъ на изтичането на отстоялитѣ води. Това явление се вижда ясно на много мѣста въ езерния поясъ на планината.

Дветѣ голѣми Кременски езера (източень Пиринъ) сж огдѣлени помежду си съ високъ

и дебелъ морененъ насипъ, който пречи на водитѣ отъ горното по-високо езеро да изтекатъ веднага. Подъ тѣй наречения Перлешки циркъ (източниятъ отдѣлъ на Мангъртепенската група въ Пиринъ) има цѣло поле отъ разхвърляни моренни насипи, между които сж отстояли дветѣ езера-блата: Плешка ливада и Крива балта.

Въ Елтепенския, или наричанъ още Влахински циркъ, се редятъ сжщо четири голѣми езерни паничища, изпълнени съ бистри води, които сж отдѣлени съ високи моренни насипи, прѣчещи на изтичане на водитѣ имъ.

Други езера въ Пиринъ, дѣната на които сж задълбани въ основна скала, сж произлѣзли, може-би, по начина посоченъ отъ Горие. Трети пѣкъ, които лежатъ върху скали съ различна твърдостъ (голѣмото Гйоргийско езеро, Папазъ-гйолъ и др.), по всѣка вѣроятностъ иматъ произхода си въ по-дълбокото измиване на по-меката скала, при което по-твърдата е останала като естественъ прагъ. Най-после има и не малко

такива, които сж образувани отъ разни тектонски хлътвания.

И наистина, ако днес вече не се спори, че повечето отъ изолиранитѣ куполообразни върхове сж произлѣзли отъ взаимодействието на първично нагннатитѣ пластове и ерозията, защо да не се допустне, че може да има и *хлътнатини* или *малки мѣстни синклинали*, които отпосле сж се превърнали въ естествени водосборища? Нѣма основание да вѣрваме, че по повърхнината на земята трѣбва да сжществуватъ само равни и хоризонтални площи.

Изложеното до тукъ навежда на мисълта, че водната или ледниковата ерозия може само да увеличи капацитета на езерата чрезъ бавно разширение, но не и да ги образува първоначално, тъй както и самитѣ ледници сж само драскали и изглаждали повърхностно скалитѣ, безъ да могатъ да рушатъ и отнасятъ десетки метри отъ тѣхната дебелина.

Ала по какъвто начинъ да сж възникнали днешнитѣ циркови форми и особено езернитѣ задълбавания, тѣ и сега се доусъвършенствуватъ непрестанно отъ дъждовнитѣ води, които се спускатъ по стрѣмнитѣ имъ склонове съ огромна жива сила или отъ топешитѣ се снѣгове. Изглежда че голѣмата механична и транспортна работа на грамадната ледникова маса, основата на която е била окована въ опилната броня на едрия отломенъ материалъ, образува по-скоро и главно ледниковитѣ долини (съ копановидно сѣчение, въ форма на латинската буква U) и само отчасти цирковетѣ, защото нейното разрушително действие е възможно само при движение, а движението на ледника се извършва само извънъ цирковото

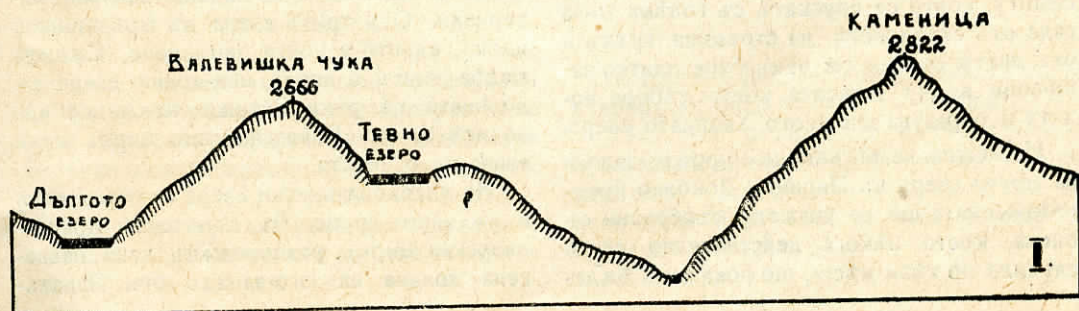
гнѣздо и то по продължение на ледниковата долина.

Но нѣкои наши високопланински езера почти не оставятъ съмнение, че сж произлѣзли отъ дейността на външни разрушителни сили въ природата, които сж действували преди или следъ стопяването на леденитѣ маси.

Внимателното наблюдение надъ циркъ Белемето и разположеното върху високата му тераса *Тевно езеро* (2520 м.) и *Хвойнатото езеро* (2240 м.), лежаще върху терасата непосредно подъ Хвойнатия връхъ (2669 м.) въ Бъндерския циркъ (централниятъ Пиринъ), неизбѣжно навежда на това предположение.

Белемето е огроменъ, продълговатъ циркъ, може би най-голѣмиятъ въ Пирина. Най-високата частъ на дѣното му не лежи подъ върховетѣ Кралевъ дворъ и Малка Каменица (наричанъ още Пукнатъ връхъ), които го затварятъ отъ изтокъ и както би трѣбвало да бжде — а на северъ и встрани, именно подъ гребена на Валевишкия и Портенския чукари, на самата обширна тераса, върху която е разположено Тевното езеро. Последното е задълбано въ основна скала, която има сжщия гранитенъ съставъ, както и отсрещния (на югъ) огроменъ връхъ — Голѣма Каменица, отдѣленъ отъ езерната тераса съ дълбокъ долъ отъ около 150 м. (вж. схема I).

Оттокътъ на Тевното езеро става по една почти полукръгла долина съ силно падение, по която сж разположени стѣпаловидно нѣколко малки пълноводни езерца. Като се има предъ видъ казаното за ерозивната сила на ледената маса, мжчно е да се приеме, че тази полукръгла и стрѣмна

долина е издълбана отъ огромния ледникъ, който нѣкога безспорно е лежалъ въ този циркъ.

Наблюдението открива, че нѣкога ледникътъ е изтекълъ направо отъ изтокъ къмъ западъ, като главното му фирново гнѣздо е лежало подъ посоченитѣ върхове, безъ дори да стига до терасата, която се е оформила по-късно.

Тевното езеро и терасата, на която то лежи, нѣматъ ледниковъ произходъ. По всѣка вѣроятностъ тѣ сж дѣло на външни разрушителни сили, следъ стопяването на ледоветѣ, а може би и преди залежаването. Сжщитѣ сили (главно ерозията) сж отнесли и изтънили южнитѣ склонове на гребена, върху който лежатъ Вадевишкитѣ и Портенскиятъ чукари, които нѣкога сж образували севернитѣ стръмни склонове на сжщия гребенъ. Не е изключено терасата да има и вжтрешенъ, тектонски произходъ.

Оттокътъ на Тевното езеро можеше да се извърши и право къмъ юго-западъ, избѣгвайки полукръглия пжтъ, за да се спусне въ низката коритна частъ на цирка, ако тукъ основниятъ материалъ на терасата не бѣ се указалъ по-устойчивъ, отколкото въ източната частъ.

Подобно положение се наблюдава и при високата тераса назападъ отъ началната Бъндерска долина, върху която е простнато Хвойнатото езеро. Тукъ даже нѣма и ясно очертанъ циркъ. Откъмъ седлото, познато между планинаритѣ съ името Кабитѣ (високата южна тераса подъ Елъ Тепе) и откъмъ гребена Дончови караули, се спускатъ подъ тжпъ жгълъ две дълбоки долини, които се губятъ точно на терасата, върху която лежи Хвойнатото езеро и непосредно подъ високия връхъ съ сжщото име. Водитѣ, които се спускатъ съ голѣма жива сила отъ склоноветѣ на стръмния връхъ и отъ дветѣ долини, сж издълбали плиткопаничище върху терасата, което събира водитѣ и образува днешното Хвойнато езеро.

Изглежда, че такъвъ ще е производътъ и на други езера въ Пиринъ. Доколко предположенията ще се укажатъ съобразни съ онова, което нѣкога действително се е случило по тѣзи мѣста, ще покажатъ бжде-

шитѣ подробни проучвания на тѣзи въпроси отъ компетентнитѣ люде.

Високопланинскитѣ езера сж само временни формации, които търпятъ постоянни промѣни и рано или късно сж обречени на гибелъ. Много и разнообразни сж причинитѣ, които докарватъ тѣхната смъртъ.

Запълванията чрезъ постояннитѣ наноси, които езерата приематъ направо отъ нефилтриранитѣ поройни води, сж една отъ най-честитѣ причини на тѣхната смъртъ.

Друга сжществена причина е пжкъ запълването, което вършатъ постоянно смѣквачитѣ се лавини направо въ езернитѣ води. Често мореннитѣ материали по дъното на езерото се увеличаватъ всѣка година отъ падналитѣ каменни лавини и по този начинъ отъ езерото-майка се отдѣлятъ едно или повече малки езерца.

Рѣстътъ на рѣчния наносъ и запълването съ растителностъ на едно езеро е признакъ на старостъ. Смъртъта му може да се забави изкуствено чрезъ бентове, или да се ускори чрезъ разчистване, което би улеснило наноснитѣ запълвания. По този начинъ езерото бавно и постепенно се превръща въ *мочуръ, торфизце* и най-после въ *пасище* или *ливада*.

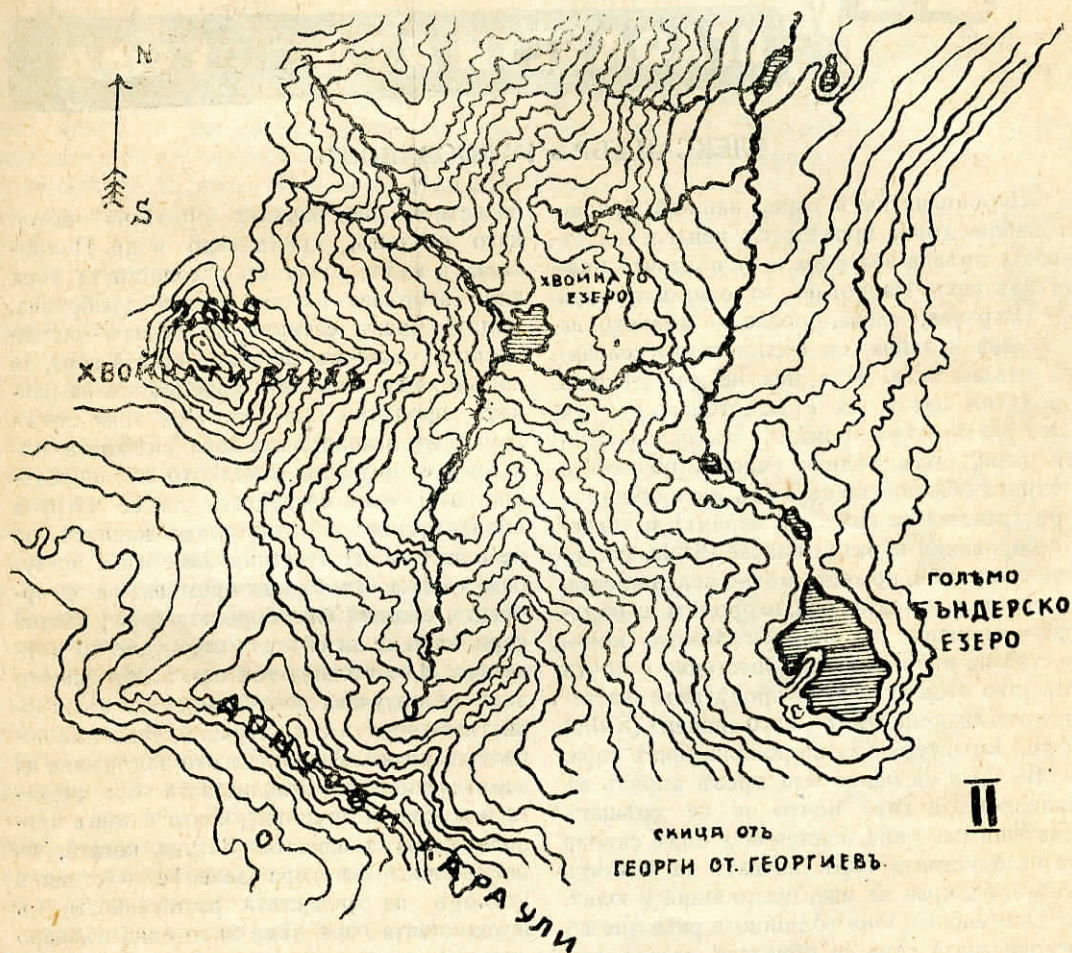
Всѣки отъ тѣзи стадии на високопланинското езеро може да се наблюдава доста ясно въ южната окрайнина на Бъндерското езеро (наречено още Рибно), въ западната частъ на голѣмото Василашко езеро и другаде, извъ по-голѣмитѣ пирински циркове.

Около езерото Папазъ-гйолъ има нѣколко малки езера, които постепенно се запълватъ съ отаечни материали. Надъ горното голѣмо езеро въ Кременския циркъ се намиратъ още три малки, които постепенно се запълватъ съ падащи лавинни материали. Отъ тритѣ езера въ Брѣзнишкия циркъ, едното е почти запълнено. Сжщата сждба иматъ и дветѣ най-долни езера въ долината на рѣка Ретижа, която събира водитѣ си отъ Папазгйолския циркъ и се влива въ р. Места.

Но високопланинския езера се образуватъ и въ наше време. Въ дъното на Кралевдворския циркъ, разположенъ като надвесена долина на юго-западъ отъ Папазъ-

гйолъ, се намиратъ нѣколко такива наречени *ембрионални езерни коритища*, които се бразуватъ отъ постоянното пререждане на надробения отъ падащи лавини материалъ. Тѣ нѣматъ още постоянно мѣсто и постоянна вода. Когато нѣкога натрупанитѣ

декоративни елементи на високата планина. Нека всѣки любознателенъ планинаръ, когато кржстосва нейнитѣ заплетени лабиринти и дири тържествения покой на нейната безкрайностъ, отдѣля малко време и за размисления, които могатъ да му вну-

рушевини въ дѣното на цирка образуватъ по-траенъ бентъ на нѣкое мѣсто, образува се едно или повече трайни езера вследствие спрѣния или забавения оттокъ на водитѣ.

* * *

Тѣзи бележки сж само елементарни и непретенциозни сведения за най-изящнитѣ

горнитѣ редове. Употрѣбениятъ трудъ и време не биха отишли напраздно.

Така той ще осмисля и внася повече нравственъ елементъ въ своята планинарска дейностъ и всѣко ново посещение ще му носи нови прозрения и нови радости за душата.

Пролѣтъ въ ИГЛОЛИСТНАТА ГОРА

АЛЕКСАНДЪРЪ РАДОСЛАВОВЪ

Широколистнитѣ гори, нашитѣ букови и джбови гори, пролѣтъ сж ненагледни съ своята прѣсна зеленина и съ пѣстритѣ цвѣтя изъ тѣхъ. Напротивъ, иглолистната гора — смърчова, елова, борова — колкото да е мощна и тайна, съ своята тъмна зеленина навѣва тжга. Изъ нея не се срѣщатъ пролѣтни цвѣтя, тя е монотонна, въ нея като че ли нѣма промѣна. Въ иглолистнитѣ гори, подъ тѣхния склонъ, почвата е покрита обикновено съ мъхъ и въ обширни пространства се срѣщатъ чернитѣ и червени боровинки и разни видове *Pirola*, растения съ кржгли, кожести, вѣчно зелени листа.

Въ иглолистната гора, напролѣтъ ни обръщатъ внимание две нѣща: голѣмото количество на вѣчнозеленитѣ растения и почти пълното отсъствие на пролѣтнитѣ растения отъ лилиецавтнитѣ, като синчець (*Scilla*) и др., характерни за широколистнитѣ гори.

Въ края на мартъ или презъ априлъ въ иглолистната гора почти не се срѣщатъ цвѣтящи растения. Растенията подъ склона на иглолистната гора, почватъ да цвѣтятъ късно, въ края на май, презъ юний и юлий.

Особеностигѣ на годишното развитие въ иглолистната гора се обуславя главно отъ липса на слънчево огрѣване. Тамъ слънчевитѣ лъчи проникватъ слабо и еднакво презъ всичкитѣ годишни времена, поради това, че листата не окапватъ, както при широколистнитѣ гори. Това обстоятелство е много важно: за развитието на пролѣтнитѣ растения се изисква обилно слънце. Освенъ това, и почвентѣ условия не благоприятствуватъ въ иглолистната гора за

развитието на раннитѣ пролѣтни цвѣтя, като синчець, кривъ дѣдо и др. Покритата съ мъхъ почва въ иглолистната гора зиме замръзва на значителна дълбочина, защото презъ есенята не падатъ масово листата, както въ широколистната гора, за да покриятъ и топлятъ коренищата на раннитѣ пролѣтни растения. При това презъ зимата въ иглолистната гора снѣжната покривка е по-тънка отколкото въ широколистната — въ последната да се натрупа обилень снѣгъ прѣчатъ само клонитѣ, но не и листата. И наистина, зиме нѣма по-хубава гледка отъ бѣлата премѣна на смърчовата, еловата или боровата гора; въ тия гори, като че ли снѣгътъ стои само по дърветата. И се стопява той по-късно, защото зиме се получава по-голѣма сѣнка въ иглолистната гора и е по-студено, тамъ има по-голѣмъ мразъ. За по-дългото задържане на замразяването въ иглолистната гора спомага и мъховата покривка, която е лошъ проводникъ на топлината. Затова, когато, въ широколистната гора зеленѣе пѣстриятъ ковчоръ на тревистата растителность въ иглолистната гора нѣма нито едно цвѣнало растение, а само по края на гората, край прѣспитѣ, се подава лилавиятъ пролѣтенъ минзухаръ (*Crocus veluchensis*).

Времето на цвѣтенето въ иглолистната гора открива обикновено киселата трева, разнитѣ видове острица, чийто невзрачни цвѣтове не радватъ окото, нѣматъ ярки багри.

Широколистната гора пролѣтно време привлича вниманието на човѣка съ бързата

промѣна, която става въ нея. Иглолистната гора на пръв поглед не показва никаква промѣна въ развитието си напролѣтъ. Вземъ ли се, обаче, по-внимателно въ една борова гора, ще забележимъ преди всичко, че баграта на гората се промѣня отъ тъмно зелена на по-свѣтло зелена. Това показва, че животътъ въ бороветъ се е пробудилъ вече, растенията почватъ силно да асимилиратъ. Забелязваме и по върховетъ на стѣблото въ кржгъ разположени пжпки, отъ които се развиватъ клонки. По тия кржгове отъ клонки можемъ да познаемъ годинитъ на дървото. И понеже стѣблото се удължава всѣка година съ известна дължина, то става стройно.

По клонкитъ се развиватъ листата, които не опадватъ още презъ есенъта на сжщата година, както е при широколистнитъ дървета, а се запазватъ нѣколко години. При бора листата (иглитъ) опадватъ въ течение на 2-3 години, а на елата — въ течение на 4-6 години. Колко години да живѣятъ листата, зависи отъ разни условия. Така, ако борътъ или елата растатъ въ гори и на високо, листата имъ иматъ по-голяма дълговѣчностъ, отколкото листата на ели, смърчове и борове, които растатъ въ равнини или въ по-южни мѣстности, а особено бързо опахватъ листата, ако отдѣлнитъ дървета растатъ поединично, а не въ гори. Особено дълготрайни сж листата на храстовиднитъ форми отъ елата, които вирѣятъ на височина 1750 м. надъ морското равнище; тѣхнитъ листа (игли) живѣятъ до 10-13 години. Старитъ листа опадватъ обикновено незабелязано за околото, но най-много опадватъ пролѣтъ, когато на дървото се развиватъ млади игли.

Напролѣтъ иглолистнитъ гори цвѣтятъ. Ако иглолистната гора е отъ боръ, цвѣти въ втората половина на м. май. Явяватъ се при основата на младитъ издѣнки (клонки) купчинки отъ мъжки цвѣтове, тичинкови шишарки, които, като цвѣнатъ, развиватъ обиленъ жълтъ прашецъ. Наредъ съ мъжкитъ цвѣтове, близу до върха на младитъ клони се разполагатъ женскитъ цвѣтове въ

видъ на червена шишарка; по осьта на последната се намиратъ люспи, а въ пазвитъ имъ семенжпки. Следъ опрашването, което се извършва отъ вѣтъра, люспитъ на шишарката се затварятъ и чакъ следъ две години узрѣва семето въ шишарката, която се разпуква и семената се разсѣиватъ.

Явява се въпросъ, защо изъ иглолистнитъ гори растатъ повече растения съ вѣчно зеленъ цвѣтъ? Защото въ иглолистната гора е влажно и студено и презимуването на растенията въ зеленъ видъ при тия условия е поизгодно. Напролѣтъ растението съ готови зелени листа не губи време за развитие на нови листа, а веднага, следъ стопяване на снѣга, почва да асимилира и успѣва да завърши пълното си развитие до настѣпване на зимата.

САМОНОВЪ
МИРОНСКИ

проф. д-ръ СТ. КОНСУЛОВЪ

КАКВОНИТЕГЛАМ КЪМЪ Майката

Отъ столицата и другитѣ градове у насъ, както и отъ градоветѣ на другитѣ културни страни въ чужбина, всѣки празникъ хиляди, десетки хиляди души се запжтватъ къмъ планинитѣ. И който веднажъ вкуси радостта отъ това общуване съ природата, той става вече редовенъ неинъ гостъ. Тамъ намира той успокоение, отъ тамъ черпи сили за нова работа. Нѣщо несъзнателно, вкоренено дълбоко въ душата, тика културния

човѣкъ къмъ това общуване съ майката-природа. Нѣма съмнение, че вътрешниятъ стремежъ къмъ общуване съ природата, който тѣй силно се проявява въ културнитѣ народи и въ културнитѣ слоеве отъ единъ и сѣщи народъ, трѣбва да стои въ връзка съ отношенията между човѣшката природа и натегнатата наша култура. Защо човѣкътъ на напрѣгнатия умственъ или физически трудъ намира успокоение въ общуването съ при-

родата? — За да си отговоримъ на този въпросъ, ние трѣбва да вникнемъ въ сжщността на човѣшката природа, да проследимъ какъ тя се е създаде, да схванемъ сжщността на културата и настѣпилия конфликтъ между нея и човѣшката природа. Налага ни се една малка разходка изъ областта на науката за живота.

Най-старитѣ останки отъ сжщество, което ние признаваме вече за човѣкъ, датиратъ отъ старата каменна епоха, отъ преди 350 — 400,000 години, отъ времето на тъй наречения „хайделбергски човѣкъ“. Стотици милиони години преди това на земята се е развивалъ животътъ, безъ да е сжществувалъ още човѣкъ.

Защо признаваме хайделбергския човѣкъ вече за човѣкъ? — Покрай анатомическитѣ особености, по които той е почналъ ве-

че да се отдалечава отъ животинскитѣ типове и да се приближава до типа човѣкъ, ние констатираме и въ неговата душа нѣщо, което не се срѣща въ никое друго сжщество и което е човѣшка привилегия: стремѣжъ къмъ откриване на непознатото. Първобитниятъ човѣкъ изучава околната природа, открива кои растения могатъ да се използватъ за храна, за лѣкуване, прави опити, наблюдава, изучава какъ да си приготви по-свършени оржжия за отбрана, за борба съ звѣроветѣ. Той твори вече науката, която е основа на културата.

И кучето е интелигентно, но никога то не проявява стремѣжъ къмъ откриване на неизвестното, къмъ „създаване на наука“.

Но природата на хайделбергския човѣкъ още не е природата на днешния човѣкъ, въ когото намираме още две чисто човѣшки

Захарий Жандовъ

По билата на Пиринъ — Каменница

привилегии. Вече въ тъй наречената млада каменна епоха първобитният човѣкъ е направилъ скокъ въ своето душевно развитие, наредъ и съ анатомичното си усъвършенствуване. Ние го виждаме да украсява всичко наоколо си: по стенитѣ на пещеритѣ той рисува прекрасни образи на животни, съ рисунки краси и своитѣ оржжия и уреди. Това е проява на създалото се вече въ него художествено чувство, на което дължимъ изкуството, въ всички негови прояви. Отъ друга страна, въ човѣка се появява вече и чувството на мистика: то не остава мървитѣ на произвола, а имъ прави гробници, въ които поставя храна, оржжие и други потребности за „живота отвъдъ“. Тази мистика, като една сжщностъ на човѣшката природа, е основата на всички религии.

Ето съ тѣзи три сжщности — стремежъ къмъ наука, чувство къмъ красотата, мистика — човѣкъ се оформява окончателно въ младата каменна епоха и съ тази своя природа живѣе той и до днесъ, безъ да се е прибавило нѣщо къмъ нея. Човѣкъ само развива това, което е вложено въ неговата природа и така твори своята култура.

Но културата, която засѣга само човѣка, съ своето развитие дойде въ конфликтъ съ човѣшката природа и ние вече говоримъ за изграждане на културнитѣ народи. Какъ сс обяснява то?

Основенъ биологиченъ законъ е, че правилното изграждане на всѣки организъмъ е възможно само при онази обстановка, при която, той се е създалъ като видъ. Единъ примѣръ. Видътъ вълкъ се е създалъ като месоядно животно, затова младитѣ вълчета ще израстнатъ правилно, когато се хранятъ съ месо. Хранете ги насила вегетариански и тѣ ще израстнатъ недъгави. Сжщото ще бжде и съ агнето, като го храните съ месо. Гжбитѣ растатъ добре въ зимника, защото като видъ сж се създали въ обстановка безъ свѣтлина; картофитѣ, обаче, въ зимника ще дадатъ анемични растения, защото, като видъ, сж се създали при слънчево освѣтление.

Коя е тогава естествената обстановка, при която се е създалъ видътъ човѣкъ,

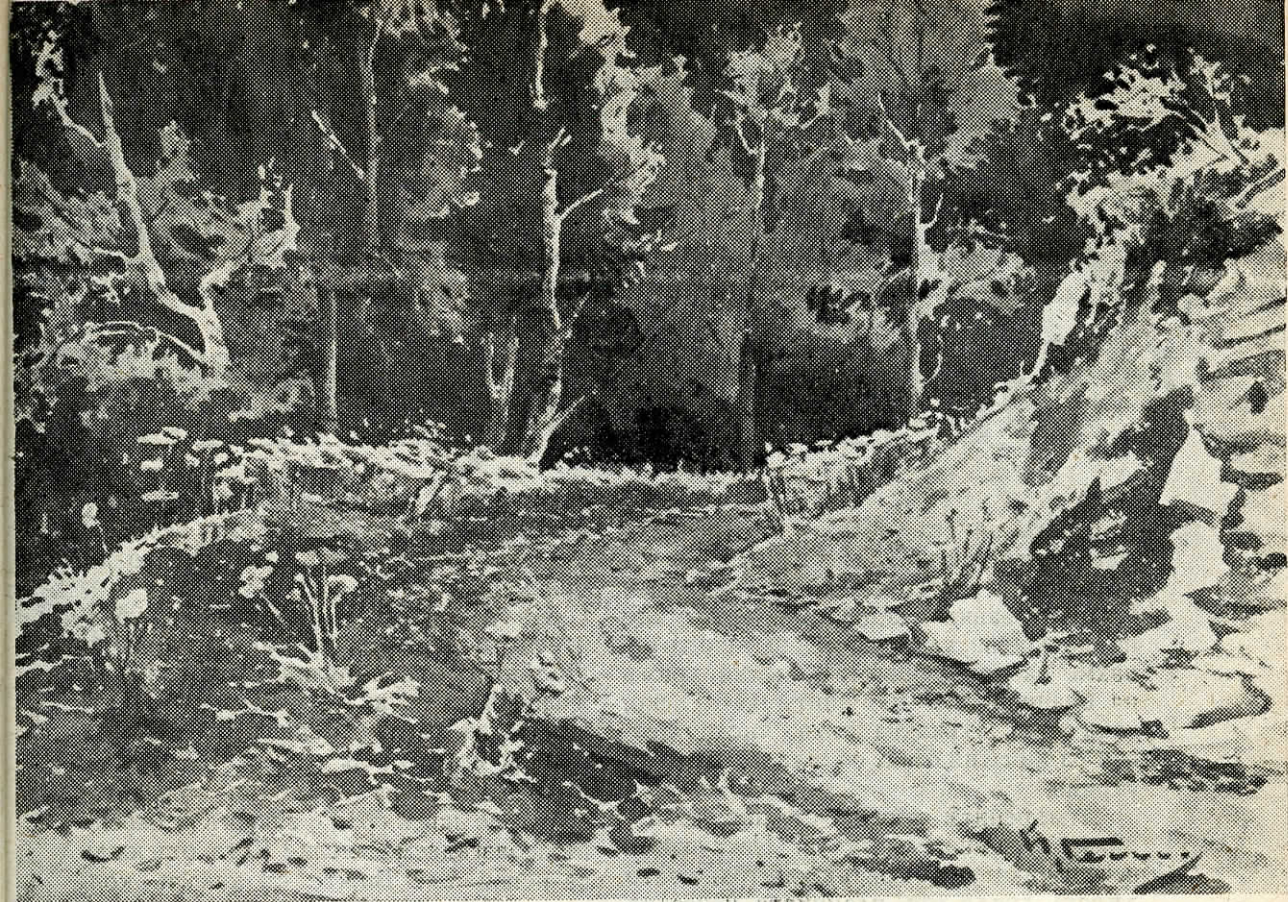
при която той би се развивалъ правилно? Главната сжщностъ на тази естествена обстановка се свежда къмъ следното: храна сурова, тъй както се намира въ природата; животъ всрѣдъ природата; трудъ свързанъ съ радостъ. Каква обстановка пъкъ създаде напрегнатата съвременна култура за изграждането и за живота на днешния човѣкъ? Въмѣсто сурова храна, за угода на вкуса всичко се прекарва презъ огънь, свойствата на храната коренно се промѣнятъ; въ организма постѣпватъ вещества, къмъ които той не е пригоденъ; въмѣсто всрѣдъ природата — животъ въ душния градъ, безъ просторъ, безъ достатъчно слънце, безъ успокояващото влияние на природнитѣ гледки; въмѣсто трудъ съ радостъ — работа до изтощение, въ интереса на „производството“, за което се жертвува щастieto на човѣка.

И друго. Човѣкътъ всрѣдъ природата се развива хармонично: движението развива тѣлото всестранно; тамъ имаме просторъ за проява на чувството къмъ красота, свобода и на мистиката.

А какво става съ културния човѣкъ? — Неестествената храна разстройва и психиката; за целитѣ на „производството“ се стига до крайна специализация, която затѣпява; трудътъ на физическия работникъ е еднообразенъ, а на умствения — недостатъченъ. Въ единия и другия се стига до едностранчиво развитие на тѣлото; липсва просторъ за стремежа къмъ красота, за мистични изживявания. Съ една дума културата притиска човѣшката природа, не ѝ позволява да се проявява цѣлостно, което е предпоставка за правиленъ, щастливъ животъ.

Но въ природата на човѣка има скрити сили, които водятъ къмъ бунтъ. Ние лишаваме детето отъ потребната му игра, но то си я краде; младежътъ пъкъ успѣ да се наложи и спортътъ днесъ залъ всички културни страни. Скрититѣ сили каратъ сжщо човѣка отъ всички възрасти да търси общуването съ майката-природа, което е необходимо условие за неговия правиленъ животъ и щастие.

Полетата въ културнитѣ страни сж гж-

Акварелъ Юрданъ Гешевъ

сто населени, нѣма тамъ просторъ; морската ширь е достъпна за малцина. Само планината е останала сравнително девствена, съ хубави природни гледки. Тамъ културниятъ човѣкъ, безъ да знае защо, се радва като дете, опрѣснява силитѣ си. Умѣреното физическо напрежение тоже допринася за това. Чудно ли е тогава, че възродената така психика на болния може да спомогне за неговото излѣкуване, а за здравия това е идеално срѣдство за поддържане на бодростта и жизнерадостта?

Въ планината въ човѣка се събужда и желанието да направи нѣкое необикновено усилие, да превъзмогне несгодитѣ, да победи планината. Това е пакъ вродениятъ стремежъ къмъ възвишеното, къмъ героичното, за което тачимъ героитѣ. Еднообразниятъ културенъ животъ ни е лишилъ отъ възможността да се боримъ съ природата, да рискуваме. Планинарътъ има тази въз-

можность: лѣте се катери по най-стрѣмнитѣ мѣста, зиме се бори съ виелицитѣ. Това е коствувало живота на не единъ планинаръ. И българското планинарство ладе първитѣ си жертви. Но както смъртта на героитѣ не плаши сърдцатитѣ мже, тъй и таченитѣ гробове на загиналитѣ въ планината само разпалватъ пламъка въ душитѣ на живитѣ имъ другари.

Общуването съ природата засегна вече широко културнитѣ народи. Това се явява вече като една насъщна нужда на културния работникъ, която държавата не може да отмени безъ внимание. Организирането на едно масово общуване съ природата за жителитѣ на голѣмитѣ градове трѣбва да бжде включено въ програмнитѣ грижи на държавата. Утрешната държава ще издигне единъ новъ лозунгъ:

Назадъ къмъ природата за повече щастие на човѣчеството!

Зимната планина

Единъ зименъ излетъ е единъ голѣмъ празникъ. Той носи много радости, много трепети, много възторзи. Предвкусвайки сладоститѣ, които ще ни донесе настѣпващия день, ние тръгнахме на поклонение въ чистия храмъ на планината, а въ душитѣ ни бѣ леко, така леко. Нѣкаква тиха, чиста, детска радостъ ни бѣше обладала въ зимна утринъ.

Отмѣренитѣ корави стѣпки разбудиха стрѣмната пѣтека. Изкачвахме вече Балкана. Тритѣ километра, които дѣлятъ града отъ планината, неусетно бѣха останали задъ насъ.

Нѣкъде изъ залутанитѣ усои на Великата планина се понесе познатъ веселъ шумъ. Пастири току що изкарваха на зимна разходка стадата.

Изправени на хребета приехме първия поздравъ на слънцето. Спрѣно въ нерешителностъ да поеме вѣчния си пѣтъ, голѣмо и огнено червено, то бѣ залѣло съ разтопено злато леденитѣ плещи на Балванъ. Рѣки отъ слънчеви лѣчи се разрѣха по замръзналата долина и тя потъна въ нѣжни свѣтлини и сѣнки. При първитѣ зари разцѣвнаха безброй фантастични цвѣта. Съ елмазенъ блѣсъкъ заискриха заскреженитѣ храсти и треви.

Стоимъ безмѣлвни предъ тържественото величие на изгрѣва и съ жаждуши очи приемъ отъ неизчерпаемото очарование на бѣлата планина. Съ нестихващъ захласъ гледаме царствената красота. Тя се прилива въ насъ като

целебенъ балсамъ и ние сме безсилни да се откъснемъ отъ завладѣлото ни опиянение.

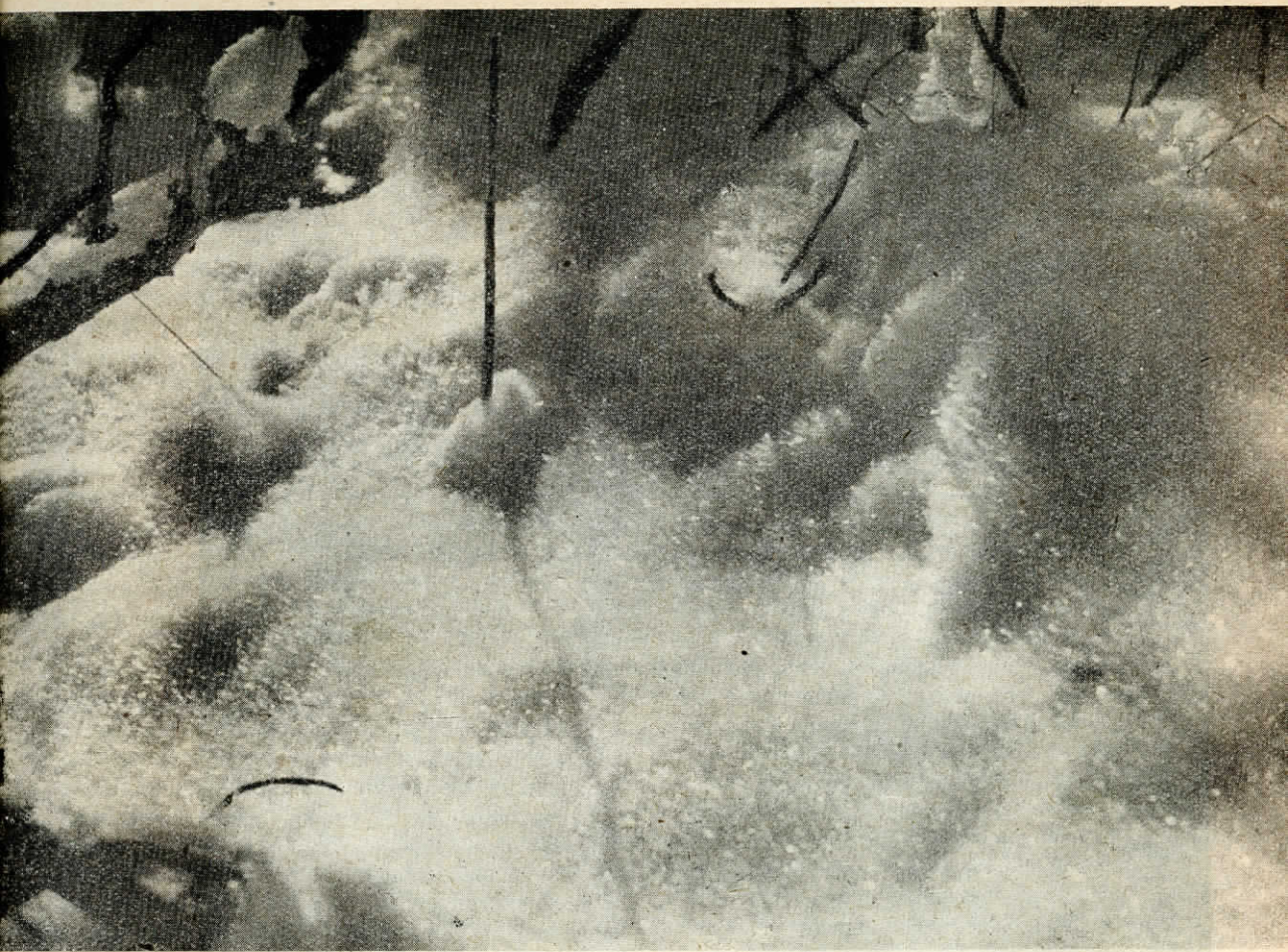
Долу, низко, се събужда за убийственото всѣкидневие сивиятъ животъ. Облѣното отъ свѣтлина поле изпусна дълбока въздишка и вълна отъ бѣла прозрачна мъгла се понесе отъ сънната долина къмъ насъ.

— Защо това мраморно облаче се е спрѣло надъ града, сякашъ вглѣбено въ неразгадаеми мисли? Кога, отъ кжде се появи то? Вижте съ какъвъ копнежъ тънkitѣ струи отъ синкавъ димъ се устремяватъ къмъ него, а то, безприютенъ скитникъ, ненаситно приема тѣхнитѣ топли ласки.

Ето и стадото, чиито звѣнчета и хлопки пълнѣха съ весели звуци планинскитѣ усои. То се е прѣстнало по припека. Голѣми рунтави кучета стоеха като вѣрни стражи по крайнинитѣ на гората. До тѣхъ вѣчниятъ спѣтникъ, магарето, хрупа млади заледени вейки. Овчарѣтъ, подпрѣнъ на гегата, следеше замисленъ стадото. Овцитѣ шарѣха насамъ-натамъ по склона, а звѣнчетата припрѣно звѣнѣха, пѣеха и тѣхната сладкозвучна пѣсенъ се подемаше отъ ехото нагоре и заглѣхваше нейде изъ дивитѣ усои.

*

Вървимъ. Кучетата ни усетиха. Съ бѣсенъ лай се нахвърлиха тѣ къмъ насъ, но скоро подвиха опашки успокоени отъ едно извикване на овчаря.

д-ръ Миновъ

Наднасяме се надъ стръменъ долъ. Като изъ, подъ, земята достигатъ до насъ сподавени стонове. Долу въ стръмното ущелие — малъкъ водопадъ. Дебелъ ледъ въ най-фантастични форми е оковалъ палавитъ струи. Тѣхнитъ напори сж безсилни да разбиятъ твърдитъ окови, а какъ нехайно и палаво скачаха тѣ презъ лѣтото.

Планинската пжтека ни води все нагоре. Една вълшебна гледка изниква предъ очуденитъ ни очи. Гората, тържествена, накичена като коледна елха и красива като нощно съновидение се изправя предъ плахия ни взоръ. Велики майстори бѣха работили тука цѣла нощъ. Елмазени нанизи и тънки

бѣли паежини сж накачени по безлистнитъ вейки. Гжстостволиятъ лесъ, посипанъ съ сребренъ прахъ, чакаше тихо и смълчано първитъ слънчеви зари. Ето че снѣжнитъ гирлянди оживѣха. Пробѣгаха по тѣхъ палави лжчи и заиграха бѣсенъ танцъ. Ослѣпителни блѣсъци припламваха безспирно по тънкитъ бѣли паежени.

Навлизаме плахо и безшумно въ този омагьосанъ лесъ. Наоколо цари тайнствена тишина, като въ безлюденъ храмъ. Само нашитъ плахи стжпки нарушаватъ бѣлото мълчание. Като покаяни грѣшници вървимъ по бѣлата пжтека, за да вкусимъ отъ светото причастие на зимната планина.

Млѣчния чалъ

Захарий Жандовъ

Огромна прѣспа прегражда пътя ни. Онази нощъ какъ страшно бучеше Балкана. Исполини се бѣха срещнали тука, непрогледна виелица бѣ обхванала планината, страшни стихии шетаха тждѣва, а тя стенеше жално и безпомощно. Планина отъ снѣгъ е натрупана предъ насъ.

— Тука имаше гора, високи дървета . . .

Всичко е дълбоко погребано подъ снѣга. Тукъ-тамъ само, като набучени, стърчаха оголени вейки, брулени немилостиво отъ вѣтъра. Това сж върховетъ на засипанитъ буки.

Съ усилия се катеримъ по стръм-

ния и хлъзгавъ наклонъ на прѣспата. Снѣгътъ е сбитъ и заледенъ, като че огроменъ валакъ е миналъ по него.

Остритъ гвоздеи едва се забиватъ по заледената поврхностъ. Стѣпка по стѣпка ние я изкачваме. Предъ насъ се явява една оголена площадка, върху която се припица на слънцето, самотна и изоставена жиха Паскалъ.

Отдихътъ на хижата е кратъкъ.

Тя ни предлага топла стая, слънчеви гледки, тихо спокойствие, а нашитъ очи сж обърнати нагоре. Тѣ търсятъ висинитъ. Ние копнемъ за шеметни върхове, за свирепитъ пристѣпи на буритъ, за бѣлитъ олтари на гра-

нитнитъ скали. Ние сме се обrekli на планината и отиваме да приемъ, да приемъ до насита отъ нейното бѣло опиянение.

Нашата пѣтека отново ни води нагоре. Навлизаме пакъ въ побѣлѣлата гора. Засипана съ прѣсенъ снѣгъ, безмълвна и тайнствена, тя внезапно свършва предъ една грамада отъ хаотично разхвърлени камъни, сковани отъ дебелъ ледъ. Подъ леда се чува глухо шумътъ на течаща вода — Голѣмиятъ изворъ — начало на бистъръ, пѣнливъ планински потокъ.

Гората е вече задъ насъ.

Когато изкачихме каменистия долъ, предъ погледа ни се открива обширно бѣло поле. Тучната рудина Равна, оживена лѣте отъ стадата, сега е скрита отъ искрещия снѣгъ. Надъ просторната равнина, като стена, се изправя стръмното било на Балкана. Безброй кристали блѣстятъ по снѣжнитъ корони на бѣлитъ върхове, блѣстятъ на зимното слънце като елмази и ни мамятъ неудържимо. Точно надъ насъ сияе на ведрото небе бѣлиятъ жбъ на в. Михалъ.

— Небето изумрудено синьо, планината сребърно бѣла, въздухътъ чистъ, свежъ, така прозраченъ и струва ти се, че ако посегнешъ ще достигнешъ съ ржка бѣлата начупена линия на Старопланинското било.

Право назападъ, задъ бѣлата равнина, се изправя високъ снѣженъ връхъ.

Слънцето облива съ свѣтлина стръмнитъ му плещи. Суровъ и недостъпенъ, като снѣженъ властелинъ стои Свищи

плазъ. Главолмно се спускатъ по стръмнитъ му хълбоци циркусни ущелия. На изтокъ и западъ отъ него низъ отъ бѣли жбери, а той, господстващъ надъ всички, се възвишава нагоре.

— Не прилича ли Свищи плазъ на Пиринския първенецъ Елъ-тепе или на Люботрънъ? ...

На самия връхъ като игла съ бриянто острие блѣсти пирамидата.

Изкачваме вече съ мъжа стръмнитъ спускове на в. Михалъ. Слънцето съ пълни шепи разлива ободрителна топлина по разголенитъ ни плещи. Господи, колко е топло! Когато на долната земя се увиватъ съ кожи хората, ние тука ходимъ голи.

Изправенъ на Великата планина, която дѣли дветъ Българии, гледамъ съ погледа на победителъ една безкрайна панорама, пълна съ мистика и ледено мълчание.

На северъ — една безизходна бездна отъ гори, свесили печално оголѣло стволи. Единъ лабиринтъ отъ стръмни долове, гористи била и лжкатушни долини. Задъ тѣхъ безбрежната ширъ потъва въ безбрежното небе.

На югъ — неизгледни далнини. Романтическата долина, заобленитъ върхове на Срѣдна гора, задъ тѣхъ загадънитъ Родопи, а на югозападъ снѣжна Рила припица на зимното слънце голитъ си жбери. Нѣкъде далече на югоизтокъ е Сакаръ, откъдето съ нестихващъ копнежъ доскоро съзерцавахъ скжпитъ върхове на Милата планина. Колко е тежка разлжката отъ любимата, бѣлата планина.

Красота на Витоша

свещеникЪ ГЕОРГИ СТЕФАНОВЪ

До скоро това бѣше благочестиво желание на излетниците изъ красива Витоша, тоя непоколебимъ стражъ и безмълвенъ наблюдателъ на столицата. Днесъ за очуда на мнозина, комитетътъ въ съставъ председателъ свещеникъ Георги Стефановъ и членове проф. Георги Караивановъ, Панайотъ Минковъ, Иванъ Янковъ, Стефанъ Шишковъ, Койчо Тодоровъ, Димитъръ Атанасовъ, Владимиръ Марковъ, Богданъ Баевъ и Асенъ Къневъ, надлежно утвърденъ отъ Негово Високопреосвещенство Св. софийски митрополитъ г. г. Стефанъ, съ негово благословение построи край „Кумата“, само за два месеца, Божи домъ, гдето на 1 ноемврий 1942 год. вече се издига молитва къмъ Бога и се славослови Неговото име.

Храмъ на Витоша! Не показва ли тоя фактъ, че излетниците, освенъ красотата на тѣй величествената природа, която опива съ своята дивность, сж почувствували една вътрешна потребность — да бждатъ въ молитвено общение и на планината съ Оногова, Който тѣй премждро е създалъ всичко!

Младежи, учаци се отъ клона „Витоша“ отъ Ю. т. с., ржководени и отъ духъ на вѣра и благочестие, не се задоволиха само съ своя подслонъ въ планината, тѣ пожелаха да иматъ и другъ подслонъ — на духа, за да почиватъ като пжтници отъ нажежената пустиня на суетата и подъ сѣнката на храма, въ молитва и бдение, да изпросватъ благодатъ за душитѣ си и да се въоржжаватъ съ оржжието на свѣтлината, което ще имъ позволи да бждатъ смѣли, чиличени въ борбата за повече чистота и нравствена красота въ живота.

Камбанниятъ звънъ отъ 1 ноемврий 1942 г. започна да се разнася въ усонитѣ на красивата Витоша. Далечъ и отблизу тоя шепне съ своя меденъ гласъ, че и тукъ, пжтничко, си повиكانъ на благословейтъ поклонъ предъ Бога, Който тѣй щедро е излѣлъ отъ своята красота и въ тоя дивенъ кътъ на Родината.

Молитва, пѣснопѣние и възторгъ за душата отекватъ между свещенитѣ стени на храма. Словото на Църквата се повесе и въ Балкана и зове благочестиви души, които и тукъ не сж лишени отъ молитва и благословъ. Храмътъ на Витоша е истинска духовна гордостъ за со-

фианци. Той бѣ издигнатъ съ скромни срѣдства, но съ богатството на благочестивия духъ, който показва, че се осмѣществи онова, което мнозина мислѣха невъзможно.

Духътъ на великия покровителъ на всебългарската сждба — Преподобниятъ Иоанъ Рилски — пребивава въ тоя Божи домъ, издигнатъ въ честъ и паметъ негова и съ това още веднажъ се подчъртава великото назначение на храма на Витоша: да просвѣщава и освѣщава благодатно и да възпитава национално всички, които обичатъ България и нейнитѣ предивни красоти.

Храмътъ на Витоша говори положително за високото религиозно и национално чувство на нашитѣ младежи туристи отъ клона „Витоша“, при Ю. т. с.

Той е залогъ, че въ душата на българската туристка младежъ сж внедрени здрави стимули на вѣра и родолюбие и, че тая младежъ, по примѣра на нашето минало, е закърмена съ оня високъ духъ, който вдхновено и жертвено сжужеше на Бога и България.

Въ дни велики и решителни, когато всичко около насъ стои подъ знака на високо напрежение на духъ и воля, храмътъ на Витоша се издигна, за да устреми погледа на туриста къмъ духовната висота на вѣрата, която го прави богоподобенъ и положителенъ пионеръ на доброто и творчеството въ живота.

Съ издигането на този Божи домъ ние, като българи, регистрирахме пѣрвата културна придобивка отъ тоя родъ, която предъ всички ще ни доставя заслужено уважение на вѣрващи люде, които търсятъ Бога навсѣкжде, а най-вече тамъ, гдето тихиятъ планински зефиръ носи благоуханието на Неговата безпредѣлна любовъ.

Софианци и туристскиятъ свѣтъ трѣбва да знаятъ, че на Витоша има храмъ въ честъ на Св. Иоанъ Рилски. Тая мисль трѣбва да извика непринудено и благочестиво желание да се подпомогне тоя храмъ въ дѣлото на неговото благоволение, защото Богъ освещава и благославя всички, които обичатъ благолепието на Неговия домъ.

Нека по-често отиваме на нашия Сионъ, да чуемъ славата за Бога и да поднесемъ отъ името на Бога съ чисто сърдце своята подкрепа за възвеличаване дѣлото и мѣстото на божие владичество.

БЪЛГАРСКИ ТУРИСТЪ

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪЮЗЪ ЗА ТУРИЗЪМЪ,
ПЛАНИНАРСТВО И СКИОРСТВО

ИЗДАНИЕ НА ЦЕНТРАЛНОТО НАСТОЯТЕЛСТВО

Редакторъ БОЖИДАРЪ СТОИЧКОВЪ

Редакция ул. Листопадъ 4, София, телефонъ 3-24-94

Администрация ул. Позитано № 6, телефонъ 2-75-89

ГОДИНА XXXV

МАРТЪ-АПРИЛЪ 1943

КНИЖКА 3-4

КАКВО НИ ПРЕДСТОИ

Живеемъ въ дни, които не позволяватъ да се проявява една нормална дейностъ отъ страна на общественитъ организации. Условията, при които се развива нашиятъ общественъ животъ, не откриватъ възможности да се развие една широка практическа дейностъ, която да обхване по-големи задачи и постигне по-широки резултати. Затова, нашитъ усилия тръбватъ да бъдатъ насочени къмъ запазване постигнатото и подготвяне на почвата за онова, което тръбва да бъде извършено, когато се промънятъ условията въ благоприятенъ смисълъ.

Изхождайки отъ тѣзи предпоставки и отъ невъзможността и презъ 1943 година да се състои редовниятъ конгресъ на Българския туристически съюзъ, Централното настоятелство събра презъ м. декември на конференция въ София председателитъ на съюзнитъ клонове. На тая конференция се дадохъ нѣколко осведомителни доклади за всичко извършено презъ изтеклата година и, следъ станалитъ разисквания, се установиха рамкитъ на плана за дейностъ, който ще се проведе презъ 1943 година отъ страна на Централното настоятелство и съюзнитъ клонове.

Основната задача, която се слага предъ съюзното ръководство и предъ ръководителитъ на съюзнитъ клонове за момента, е да бъдатъ запазени придобититъ на движението ни, които сж твърде големи. Долъ е още и на всѣки организирани туристъ, наредъ съ неговата голема любовъ къмъ планината, да отдѣля мисълъ и време за организацията и да направи всичко, което е по силитъ му, за запазването на нейнитъ постижения. Това особено важи за онызи, които иматъ тежката за момента задача, да бъдатъ въ редицитъ на съюзното и клоновитъ ръководство.

При невъзможността днесъ да се развие една по-широка практическа дейностъ, движението би могло да постави на основно разглеждане и се справи съ една голема наша задача—неорганизиранитъ туризъмъ. Причинитъ за неговото съществуване и мъркитъ за премахването му тръбва да бъдатъ обсъждени широко отъ всѣко гледище, за да бъдатъ готови, когато условията ще позволятъ това, да отпочнемъ една системна борба за неговото премахване. Въ страницитъ на „Български туристъ“, въ конференции и срещи, въ организационни събрация въпросътъ за борбата съ неорганизирания туризъмъ тръбва да бъде разглежданъ съ настойчивостъ, за да се стигне до заключенията, които ще направятъ невъзможно неговото съществуване, когато тѣзи заключения бъдатъ приложени на дѣло.

И не само въпросътъ за борбата съ неорганизирания туризъмъ. Редица идейни и организационни въпроси биха получили сега, когато условията за практическа дейностъ сж ограничени, едно основно теоритическо разрешение, за да бъдатъ по-късно направени действителностъ въ живота на организацията ни. Въ тая насока тръбва да бъдатъ сега насочени усилията ни, ако искаме разумно да служимъ на организирания български туризъмъ.

Развиването на една по-широка излетна дейностъ, която си остава най-здравата връзка между съюзнитъ членове и поставянето на обсъждане идейнитъ и организационни проблеми, съ които живее движението ни, ще запълнятъ празнотитъ и ще подготвятъ условията за големитъ практически постижения въ близкото бъдеще. Да пристѣпимъ и не се отклоняваме отъ тѣхъ нито за моментъ — ето големата задача, съ която имаме да се справимъ презъ новата година!

ГЕОРГИ ДРАГОЕВЪ

ЦЕНТРАЛНО НАСТОЯТЕЛСТВО

● БЪЛГАРСКИЯТ ТУРИСТИЧЕСКИ СЪЮЗЪ е провъзгласил за 61-и почетен член на Съюза хърватския пълномощен министър в София д-р Владимир Жидовец. Както е известно д-р Владимир Жидовец с една група хърватски планинари посети България през лятото на 1937 год., когато има възможност да обиколи Рила и Пирина. След второто му идване в България той използва времето си тук, за да посети почти всички български планини.

Една специална делегация от Централното управление на Б. т. с. е посетила и връчила на господин Министра почетния знак на Съюза и съответна грамота.

На 30 март в чест на г. министър Жидовец е била уредена голяма туристическа вечеря, на която с присъствували повече от 100 души, централните настоятелства на Б. т. с. и Ю. т. с., представители на софийските клонове „Алеко“, „Планинец“, „Еделвайс“, Железничарското туристическо дружество и Българския алпийски клуб. Председателят на Туристическия съюз, народният представител д-р Б. Ковачевски, е приветствувал господин Министра. След него сговорили г. г. Васил Радев и Любо Тодоринов. На приветствията е отговорил г. министър Жидовец. Изказани с били пожелания за по-тесни връзки между хърватските и българските планинари.

● МИНИСТЕРСТВОТО НА НАР. ПРОСВЕЩЕНИЕ с окръжното си под № 223 от 1 април 1943 година до г. г. директори на учителските институти и гимназиите разрешава и препоръчва на учениците от гимназиите да посещават сказката на съюзния секретар, г. Иван Иванов, на тема: „Планинска етика“, която същият изнася от името на съюзните клонове.

● ВОДАЧЪТ НА СПОРТА ВЪ НЕЗАВИСИМО ХЪРВАТСКО г. МИШКО ЗЕБИЧЪ е благоволил да отличи председателя на Българския туристически съюз г. д-р Божко Ковачевски с сребърния знак на хърватския спорт за заслуги към хърватско-българското спортно и планинарско приятелство и дружество.

● ПО ПОКАНА НА КЛОНА „БЕЛМЕКЕНЪ“, съюзният секретар Ив. Иванов е изнесъл в Пазарджик сказка на тема „Планинска етика“, заедно с прожекция на избрана серия от цветни картини из българските планини. Сказката е била многолюдно посетена от учащата се младеж и гражданството.

● ВЪ КНИЖКА 1-2 на списанието ни въ уводната статия „35 години“, броят на хижите трябва да се чете 65, а не 45, както погрешно е отбелязано.

● Подпредседателят на Съюза Георги Драгоев, касиерът г. Иван Хр. Ламбов, членът от контролната комисия Петър Хаджиев с били приети за членове на Българския алпийски клуб.

● НА ВСИЧКИ Е ПОЗНАТА ГОЛЪМАТА дейност, която софийското туристическо д-во „Планинец“ от Б. т. с. развива от няколко години насам. Така например, през изтеклата 1942 год., въпреки днешните изключителни обстоятелства, дружеството, независимо от многобройните неофициални дружествени групи, които

сж кръстосвали всички родни планини, хълмородни поля и китнати морски бргове на обединеното ни отечество, ● провело 61 официални излета, посетени от 838 излетника. От тѣзи излети 23 (най-много) сж изъ Стара планина, 22 изъ Витоша, 6 изъ Сръдна гора, Лозенската планина, Голо бърдо, Руй, Три уши и Драгоманските възвишения, 4 изъ Людинѣ (два отъ последните сж детски), 3 изъ Рила, 2 до Погановския манастиръ, 1 изъ Осогово, 1 изъ Бѣломорието и о-въ Тасосъ, 1 по Дунава до Добруджа и 1 изъ Пириня. При тѣзи излети сж изминати 10.568 кл. пѣтъ. Отъ 838-тѣхъ излетника сж извървѣни общо 111.440 клм.

Тази излетна дейност на дружеството се приближава до проявитъ му въ това отношение отъ последната предвоенна 1939 година. И нанстина, извършеното отъ планинци въ днешното изключително време неможе друго-яче да се прецени, освенъ като подвигъ.

Отбелязаните резултати сж постигнати като последица отъ системната и програмна работа на Главатарския съветъ при дружеството, провеждана съ идеализъмъ и неотмѣнимо постоянство. Съставътъ заседава единъ пѣтъ въ месеца и изработва дружествената излетна програма за всѣки следващъ месецъ. Заседанията му сж достъпни за всички дружествени членове, както това е и съ настояствените и тѣзи на всички комитети при дружеството. Всѣкимесечната програма се съставя по начинъ, щото всѣки празниченъ день да се провежда най-малко по единъ дружественъ излетъ.

Тѣй провежданите излети не сж едно безцелно бродене, а сж напълно осмислени. Ръководителитъ на излетитѣ всестранно запознаватъ участващите въ тѣхъ съ посещаваните обекти. Изтъква се историческото, географското, геоложкото, археоложкото, културното, стопанското, националното и битовото значение на посещаваните мѣста. Полагатъ се грижи за най-хубаво прекарване на времето за почивки, забавления, нощуване и пр. Така идеално се свързватъ приятното съ полезното.

Съ осмислянето на излетитѣ по изтъкнатия начинъ се постига най-важната задача на организирания български туризъмъ — физическото укрепване на народа ни и неговото духовно, културно и национално издигане.

Освенъ това планинци уреждатъ всѣкимесечно другарски срещи въ града съ целъ за опознаване на всички членове на брой надъ 800 души. Последната планинска другарска среща се състоя въ салона на Славянското д-во, който буквално бѣ препълненъ. Изпълнени бѣха солопѣнне, хуморески, хубава сценка за цвѣтията, играна отъ млади девойки, облечени въ костюми изразяващи най-хубавите пролѣтни цвѣта. Прожектиранъ бѣ филмъ съ зимни и лѣтни снимки изъ Витоша, Рила, Пиринъ и Камчия, изработенъ отъ планинѣца Наумъ Миладиновъ. Проведоха се интересни изненади, весела поща и пр.

Едно отъ най-големите постижения на планинци презъ изминатата 1942 год. е и създадената отъ тѣхъ Школа за организиранъ туризъмъ, въ която въ продължение на три месеца се четоха два пѣти седмично лекции съ целъ отъ следващите школата да се подготвятъ добри ръководители на излети.

Димитър П. Талевъ

Животът на клоновете

● На 8 IV. 1942 г., ТУРИСТ. Д-ВО „ПЛАНИНЕЦЪ“ отъ Б. т. с. уреди по случай седмицата на гората сказка на тема: „Гората и цветята като божествени дарове на българската природа“ отъ г. Борисъ Ахтаровъ, уредникъ на Ботаническиятъ отдѣлъ при Царския музей.

Сказката бѣ придружена отъ цветни диапозитиви и имаше голѣмъ успѣхъ.

● ПО СЛУЧАИ СЕДМИЦАТА НА ГОРАТА, 10 IV. 1943 г., д-во „Планинецъ“ е призовало всичкитъ свои членове и тѣхнитъ приятели и близки да посетятъ хижата му на Витоша и да засадятъ поне едно дърво въ околността на хижата. Резултатитъ сѣ били отлични.

● СЕКРЕТАРЪТЪ НА КЛОНА „ЧЕРНИ ВРЪХЪ“ отъ Б. т. с. г. Крумъ Атанасовъ п. Кръстевъ се е поминалъ следъ кратко боледуване на 28. 3. 1943 год.

Покойникътъ бѣ едва 21 годишенъ и неговата преждевременна смъртъ отне на туристическото движение единъ многообещаващъ деецъ.

● ПРЕЗЪ ЕСЕНЬТА НА ИЗТЕКЛАТА ГОДИНА другаритъ ни отъ клона „Равни чалъ“ въ Костенецъ, построиха телефонна линия до съюзната хижа „Панайотовъ“ подъ в. Белмекенъ. За извършването на линиата сѣ изразходвани надъ 100,000 лева, събрани отъ клоновитъ дейци съ рѣдки усилия и постоянство. Другаритъ ни отъ Костенецъ заслужаватъ особена похвала за тѣхното постижение, съ което успѣха да завършатъ едно културно дѣло и прибавиха една нова ценна придобивка къмъ материалното строителство на Б. т. с.

● ГАБРОВСКИЯТЪ КЛОНЪ „УЗНАНА“ е избралъ нови управителни тѣла на клона, начело съ стария изпълнител Илия Тимевъ.

Клонътъ възнамява да развие една по-широка излетна и културна дейность, като разчита напълно на подкрепата на новия кметъ на Габрово, г. Петъръ Клиничевъ.

Досегашиятъ председател на клона, Коста Пенчевъ, е премѣстенъ на нова служба въ Плевенъ.

● ПЛЕВЕНСКИЯТЪ КЛОНЪ „КАИЛЪШКА ДОЛИНА“ и презъ изтеклата година е проявилъ похвална дейность, която го поставя въ редицата на първитъ съюзни клонове.

Клонътъ усилено подготвя възстановяването на изгорѣлата хижа „Козя стена“ и е подредилъ спалнитъ въ своя туристически домъ.

Презъ отчетния периодъ клонътъ е уредилъ 6 забави, както и своята традиционна хризантемна вечеръ въ Военния клубъ. Проектиранъ е билъ отъ клона и филма „Борба за Хималаитъ“.

Клонътъ е развилъ и удовлетелна излетна дейность, като се иматъ предъ видъ условията, при които работи въ това отношение.

Общото годишно събрание е избрало нови управителни тѣла на клона, както следва:

Настоятелство — Стефанъ Хр. Табаковъ, Никола Сахатчиевъ, Добри Д. Коларовъ, Димитъръ Г. Цачевъ, Георги Ст. Личевъ, Коста Мартиновъ, Георги Ламбовъ и Вънко Петровъ.

Контролна комисия — Димитъръ Каракашевъ, Иванъ Н. Ивановъ и Георги Цачевъ.

Хижостроителенъ комитетъ — архитектъ Хр. Дандоловъ, Илия Бърдаровъ, Димитъръ Писановъ, Михаилъ Куновъ, Борисъ Каравасилевъ, Маринъ Пановъ, поручикъ Димитъръ Симеоновъ, Петко Дачевъ и Стефанъ Хр. Таковъ.

● КЛОНЪТЪ „АЛЕКО“ — СВИЦОВЪ е провелъ презъ първата половина на м. мартъ своята агитационна седмица. Председателътъ на клона г. А. Бешковъ — редовенъ професоръ при Висшето търговско училище, е изнесълъ, сказка съ свѣтлинки картини „Нашитъ високи планини“ въ която е засегналъ идеологията и дѣлото на Б. т. с. Втората сказка презъ седмицата — „Алеко, родоначалникъ на българския туризъмъ“ е била изнесена отъ г. Христо Джамбазки — учителъ. Проектиранъ е билъ и пропагандния филмъ „Борба за Хималаитъ“. Седмицата е минала при събуденъ извънредно живъ интересъ отъ страна на членоветъ и гражданството и е приключила съ масовъ излетъ до манастира „Св. Богородица“.

● КЛОНЪТЪ „ПРИСТА“, РУСЕ, ни съобщава:

1. На 6. II. изнесохме обичайната танцова вечеръ въ салонитъ на Военния клубъ. Отлично посетенъ, при много сръдечна и задълбавна туристическа атмосфера, вечеринката мина при голѣмъ успѣхъ.

2. На 6. III. изнесохме и обичайната си костюмирана — карнавална вечеръ въ сѣщия салонъ, при тоже много голѣмъ успѣхъ. Чистиятъ приходъ отъ двѣтъ вечеринки прибавихме къмъ наличнитъ сръдства за изграждане новата клонова хижа.

3. Излѣзе първиятъ брой отъ нашия месечникъ „Приста“, който навлѣзе съ това въ третата си годишнина съ увеличенъ тиражъ. Наредъ съ чисто туристически въпроси, „Приста“ дава мѣсто на дописки и отзиви за културния животъ въ града, както и мѣсто за художествено творчество на туриста, и се приема и дири съ нескритъ интересъ отъ гражданството.

4. Въ изпълнение на залесителната дейность на клона, уреждаме презъ недѣлнитъ дни другарски трудови излети въ района на хижата ни, съ ценното съдействие на областното лесничество и войсковитъ части въ града. Засѣ се голѣмъ брой дръвчета, съ което още повече се разшири създадениятъ вече паркъ, и постепенно край хижата се оформява китна гора-паркъ, върху донеотдавна голитъ хълмове надъ Дунава. Създава се наистина живописно кѣтче край града ни, достойно ценено и дирено презъ лѣтнитъ дни отъ гражданството.

5. Сме въ очакване благоприятното разрешение на въпроса за отпускане необходимитъ материали следъ постѣжикитъ на Централното настоятелство — въ София и нашитъ — предъ мѣстното комисарство, за да започнемъ веднага изграждането на новата ни клонова хижа. Значителна частъ отъ необходимитъ материали имаме закупени и складираны на мѣстото на постройката отъ по-рано, но само при наличността на тѣхъ, строежътъ е невъзможенъ.

НАШИЯТЪ ГЛАСЪ

ТУРИСТИЧЕСКА АДМИНИСТРАЦИЯ

(продължение отъ кн. 1-2)

V. Управителниятъ съветъ издава вестникъ, целта на който е да пропагандира излетитъ, да държи въ течение дружественитъ си членове относно дейността на дружеството, да имъ дава разни съобщения отъ дружественъ и общъ туристически характеръ и пр. Желателно е вестникътъ да излиза седмично. Сжщиятъ да се редактира отъ управителния съветъ.

VI. Управителниятъ съветъ урежда туристическа библиотека. Въ нея трѣбва да има обезателно следнитъ книги и списания; пълното течение отъ списанието „Български Туристъ“, даване първа медицинска помощъ — издание на д-во Червенъ кръстъ; „Топография за всички“ отъ подполковникъ Мирски; Закона за защита на природата; поезията на всички български поети за природата ни; учебници и помагала за геология, българска история, география, ботаника, зоология и др.; ръководства по тѣлесното възпитание, спорта, детския туризъмъ и пр.; ръководства за игри и за всичко друго, което може да послужи на организирания туризъмъ.

Чинovníкътъ при дружеството е и библиотекаръ.

VII. Управителниятъ съветъ организира пропаганда за организиранъ туризъмъ, като изтъква вредата отъ неорганизирания туризъмъ и ползата отъ организирания туризъмъ чрезъ сказки, филми, излети и пр.

VIII. Управителниятъ съветъ ръководи и всички други общи дѣла на дружеството: дисциплинарни, срещи съ делегати на разни сродни на дружеството организации и др.

Относно хижестроенето, поддържане и обзавеждане на хижитъ, бюфетитъ, спалнитъ домове и др., маркировката, организация на службата „защита на природата“, залесяване и др., се образува специаленъ „стопански комитетъ“, който подобно на излетния комитетъ, се председателствува отъ домакина — членъ на управителния съветъ и се ръководи отъ главатаря и за негова помощница — главатарка. И този главатаръ влиза въ постоянното присѣствие на главатарския съставъ и участвува въ заседа-

нията на управителния съветъ съ съвещателенъ гласъ. Сжщиятъ е и замѣстникъ на домакина, при отсъствието му. Главатарката влиза въ постоянното присѣствие на дамския комитетъ.

ЗАСЕДАНИЯ

Управителниятъ съветъ заседава веднажъ въ седмицата. Въ заседанията му взематъ участие, като съвещателенъ органъ, постоянното присѣствие на главатарския съставъ.

Секциитъ (двамата комитетъ) заседаватъ сжщо веднажъ въ седмицата, по възможность въ единъ и сжщъ день, на разни мѣста, или една следъ друга.

Главатарскиятъ съставъ заседава веднажъ въ месеца, за да състави излетната програма за следния месецъ, да направи критика на изминатитъ излети и пр.

Главатарскиятъ комитетъ излъчва и единъ дамски комитетъ, който има грижата за обзавеждане на хижитъ, изнасяне на разни културно-просвѣтни забави и др. Този комитетъ се председателствува отъ дамата членка на управителния съветъ и той заседава само веднажъ въ месеца или при крайна нужда.

Заседанията на комитетитъ, управителниятъ съветъ и курсътъ на школата за организиранъ туризъмъ не бива да ставатъ въ единъ и сжщи день.

Всички заседания се състоятъ вечеръ отъ 8 до 9 часа и въ краенъ случай по-късно.

Независимо отъ горнитъ заседания следва да се предвидятъ и тримесечни такива, които ще наречемъ „срещи“. Такива срещи да се предвидятъ четири, като четвъртата представлява годишното събрание на дружеството. Главната целъ на тия срещи (събрания) е да се събуди интересъ въ всички членове на дружеството къмъ неговата работа и се привлѣкатъ всички къмъ излетитъ, които устройва дружеството, къмъ забавитъ, сказкитъ, къмъ секционната дейность и пр.

Тия тримесечни събрания да се председателствуватъ отъ почетнитъ председатели на дружеството, съ изключение на годишното, при което се спазва установения въ устава редъ.

На тримесечните събрания управителният съвет дава кратък и ясен отчет за дейността на дружеството през изтеклото тримесечие. Отчетът и разискванията по него да не трае повече от един час. Останалото време се използва за танци, хора, песни и туристически реферати от по 10-15 м. всеки един.

ПРАВИЛНИЦИ

Една от най-важните задачи на всеки управителен съвет е да състави следните правилници, за по-важните служби на дружеството:

1. Правилник за организацията на Школа за организиран туризъм.

2. Правилник за организираната дейност на главатарит, и по-специално за тяхната излетна дейност.

3. Правилник за режима в хижит.

4. Правилник за детските излети.

5. Правилник за защита на природата.

6. Правилник за спасителната служба, включително даване първа медицинска помощ.

Ще дам общи упътвания за съставянето на тия правилници, като посоча по-важните им пунктове:

1. Относно организацията на един управителен съвет, аз дадох вече общи упътвания в началото на туристическата администрация.

2. Относно организацията на Школа за организиран туризъм, също така дадох своите упътвания.

3. Относно организираната дейност на главатарит, и по-специално за тяхната излетна дейност, давам следния проект:

а. Главатарът трябва да е завършил успешно курса на Школата за организиран туризъм и да отговаря на условията предвидени в ръководството на този курс „Водачеството на организиран туризъм“.

б. Главатарският състав при едно д-во излъчва излетни и стопански комитети, които сж в помощ на управителния съвет.

в. Ръководителът на четирите секции от излетния комитет и тоя от стопанския комитет, образуват постоянното присъствие на главатарския състав, което се председателства от завеждащия излетит — член на

управителния съвет. Цялата дейност на споменатите секции трябва да бъде одобрявана от това постоянно присъствие.

г. Завеждащия излетит назначава главатарит за всеки излет. Всеки главатар е длъжен да проведе годишно от 2-4 излета, съобразно числения състав на главатарит при едно дружество.

Излетната програма се съставя за всеки месец по отделно, в заседание на главатарския състав, под председателството на члена от управителния съвет.

д. Главатарът организира и изпълнява излетит съгласно ръководството „Водачеството в организиран туризъм“.

е. Ръководителят на школата (завеждащ излетит), заедно с постоянното присъствие на главатарския състав посочват на управителния съвет кандидатит за следване Школата за организиран туризъм.

ж. Главатарит, през време на излетит, или когато сж дежурни по хижит, сж длъжни да пазят доброто име на дружеството си и въобще на туриста. Тъ се стремят да поддържат най-добри връзки между другари, гости и населението.

з. Главатарът носи отговорност за небрежното или неопитно водене на групит, пред дисциплинарния съвет и главатарския състав. Главатарът е представител на своето д-во, на туристическото движение и апостол на организиран туризъм.

и. След всеки излет, главатарът представя в дружествената канцелария специално маршрутна скица за пътя на движението на неговата група до обекта на излета. По тази скица ще може и други главатары, които не познават това направление, да водят други групи, като си служат с водачи, тамъ където е нужно. Към маршрутната скица главатарът представя и дневник за излета, от който да се вижда какъ е бил организиран и изпълнен излета и да послужи за литературно описание на излета. Описват се красотит и особеностит на излета, а също и разстоянията и ориентировката по пътя на излета.

к. Душата на организиран туризъм, това е неговата излетна дейност умело организирана и ръководена от главатара.

л. Изработената от главатарския състав и одобрена от управителния съвет месечна излетна програма, се пропагандира от Секцията „пропаганда на излетитъ“. Всички други секции и органи на управителния съвет съдействуват въ случая.

м. Независимо от инструкцията за организиране и изпълнение на излетитъ подчертава се и следното: да се категоризиратъ строго излетитъ (кои сж за деца, възрастни, опитни и пр.), да не се правятъ измѣнения въ приетитъ маршрути презъ време на изпълнението имъ; да не се приематъ въ групитъ болнави или съвършено неопитни хора въ по сериознитъ излети; да не се допускатъ недисциплинирани или вредни за морала лица; да се държи точна смѣтка за разписанието на времето, нужно за изпълнение на единъ излетъ, като не се допускатъ излишни протакания, които не само биха утекчили групата, но и изморили хората и забавили изпълнението на излета; да не се допуска преумората; да се събиратъ предварително нужднитъ разноски за излета. Събранитъ суми отъ недошлитъ на излета да се внасятъ въ специаленъ фондъ, нареченъ „фондъ излети“. Връщатъ се сумитъ само на ония туристи, които представятъ особено извинителни причини за тѣхното отсъствие.

н. Въ списъка, който се поднася на желаещитъ да участвуватъ въ излета, да се подчертае, че всѣки е длъженъ да се подчинява на главатара.

о. При възможность, приематъ се отъ групитъ и неорганизиранни туристи, които, дългъ на групата е, особено на главатара, да се привлѣкатъ къмъ организирания туризъмъ.

ПРАВИЛНИКЪ ЗА РЕЖИМА ВЪ ХИЖИТЪ

Хижитъ служатъ за подслонъ (при дъждъ, мъгла и пр., а сжщо и за ношуване); за пропаганда на организирания туризъмъ (въ тѣхъ се говори за красотитъ на природата, за непознати направления се даватъ упътвания и пр.); като аудитории на природно надаренъ университетъ (въ тѣхъ се говори на най-разнообразни научни и културни теми); за веселие; за получаване най-разнообразно тѣлесно възпитание (ако има около тѣхъ условия за такова или ако се създадатъ изкуствени условия за такова — гимнастически уреди и др.); за привикване на

редъ, чистота и прилично държане всрѣдъ обществото; за почивни домове при особени случаи, като срѣдство за извършване на многодневни излети, популяризиране на туризма и пр.

Отъ това назначение на хижитъ, се определятъ и основнитъ точки на правилника за хижния режимъ.

Ще трѣбва да отбележимъ, че колкото и да се стремимъ къмъ уеднаквяване хижния режимъ въ всички наши хижи, все пакъ това е невъзможно да се постигне напълно. Софийскитъ хижи напр. ще трѣбва да иматъ по-специаленъ режимъ отъ другитъ хижи.

Ще дамъ следното упътване за единъ общъ режимъ въ нашитъ хижи.

1. Пазачътъ на хижата е и домакинъ на хижата. Всички посетители сж длъжни да се подчиняватъ на установения редъ въ хижата.

Въ празнични дни се назначаватъ и дежурни главатари.

2. Щомъ влѣзе въ хижата единъ главатаръ съ групата си, той влиза въ връзка съ пазача, като му съобщава името си и къмъ кое дружество принадлежи. На видно мѣсто въ хижата, на черна дъска, се записватъ имената на всички главатари и числото на групитъ имъ, а сжщо и къмъ кое дружество принадлежатъ. Добре ще бѣде всѣка група да носи дружествената значка за отличие отъ неорганизиранитъ туристи и други групи.

3. Всички главатари сж длъжни да влѣзатъ въ връзка помежду си.

4. Като часъ за лѣгане се определя найкъсно 10 часа, а за ставане — 6 часа (изключение правятъ софийскитъ хижи). Който закъсѣе при лѣгането или подрани при ставането, е длъженъ да пази пълна тишина, за да не безпокои другаритъ си.

5. Пазачътъ на хижата, дежурниятъ главатаръ (ако има такъвъ) и другитъ главатари, определятъ леглата на хората въ хижитъ, като се има за правило най-напредъ да се намѣстятъ за ношуване децата, слоботѣлеснитъ, женитъ, възрастнитъ и най-после младитъ и здрави туристи. Прави се сжщо предпочитание въ случая и на организиранитъ предъ неорганизиранитъ туристи.

6. Упоменатитъ въ точка 5 на правилника лица, се грижатъ и за редовната смѣна на групитъ, които се хранятъ по маситъ на хижитъ,

за да могат всички да се нахранят своевременно.

7. Всички сж длъжни да пазят редъ, чистота и прилично държане въ хижитъ. За това бдятъ главатаритъ, особено пазача на хижата.

8. Главатаритъ подреждатъ помежду си веселата частъ въ хижитъ, като се има предъ видъ че трѣбва да се подбератъ хората, които ще веселятъ посетителитъ на хижата. Всички туристи въ хижата трѣбва да се считатъ другари, и програмата за веселие ще бжде обща, като се подбератъ най-добри хумористи, музиканти и пр. Подбиратъ се сжщо и най-добри кратки научни и др. беседи (не по-дълги отъ 15-20 минути), за красотитъ на България, археоложки, геоложки, исторически, географски и др. Уреждатъ се и общи игри, пѣсни и др. Външнитъ общи игри да ставатъ по-далечъ отъ хижата.

9. Упражненията по тѣлесно възпитание и спортъ трѣбва да се ръководятъ само отъ вещи лица, подъ контрола на единъ отъ главатаритъ. Това е особено наложително по отношение на децата.

10. Не се позволява въ хижитъ пиене на спиртни питиета, пушене въ спалнитъ стаи, особено дето има дами, да се лежи съ обуца върху леглата, да се дига шумъ презъ време на почивкитъ и нощувкитъ. Главатаритъ могатъ помежду си да установятъ часъ за почивка, особено когато предстои на нѣкои групи дълъгъ походъ, да не се влиза въ спорове съ никого, особено съ пазача на хижата или бюфетчика.

11. При лѣгане за нощуване, главатаритъ лѣгатъ най-късно — следъ като настанятъ за нощуване своитъ групи. При ставане отъ сънъ — обратно, главатаритъ ставатъ най-рано, за да пазятъ реда, чистотата и пр. Нека не се забравя че главатаритъ изпълнява въ случая дежурство, но такива дежурства не се случватъ често, особено когато се взематъ мѣрки за увеличаване числото на школуванитъ главатарии.

Неподчинилитъ се на главатаритъ, пазача и вътрешния редъ туристи, могатъ да бждатъ отстранени отъ хижата, а даже и да бждатъ предадени на полицейскитъ или училищни власти (ако сж ученици).

12. При нощуване, винаги трѣбва да има единъ прозорецъ отворенъ.

13. Главатаритъ събиратъ предварително всички задължителни такси за хижата още при

влизането си и ги предаватъ веднага на пазача на хижата или на дежурния. Даренията се приематъ и записватъ въ специална книга.

Кочаннитъ разписки се доставятъ отъ централното управление на Б. т. с.

14. Никой не може да пренощува въ хижата повече отъ една нощъ, особено срещу празникъ, когато се очакватъ нови туристи и когато нѣма мѣсто за новодошлитъ туристи. Ако нѣма мѣста за нощуване на всички туристи и нѣкой остане втора вечеръ да пренощува, то последниятъ е длъженъ да отстъпи мѣстото си на новодошълъ туристъ. Ученически групи нощуватъ само следъ предварително споразумение съ управителния съветъ.

15. Никой нѣма право да лѣтува въ хижитъ безъ специално разрешение отъ управителния съветъ на дружеството на което принадлежи хижата.

16. Въ всѣка хижа трѣбва да има аптечка, инструкция отъ д-во Червенъ кръстъ за даване първа медицинска помощъ, инструкция за спасителна служба, законъ за защита на природата придруженъ отъ специална инструкция за приложението му, отбрана малка библиотека съ отбрани туристически четива, годишници отъ „Български туристъ“, книга за отбелязване впечатленията на посетителитъ и пр.

17. Всички спорове въ хижата се уреждатъ отъ главатарския съветъ подъ председателството на дружествения главатаръ, отъ дружеството на което принадлежи хижата. Въ този съветъ взема участие пазачътъ на хижата. При отсъствие на дружествения хиженъ главатаръ спорътъ се разрешава отъ пазача или отъ него и старшия главатаръ.

Всѣка повреда на хижния инвентаръ се заплаща отъ виновния.

18. Пазачътъ на хижата трѣбва да е завършилъ самарянски курсъ, да познава добре спасителната служба, закона за защита на природата и да познава всички околни направления на хижата. Той трѣбва да бжде още и внимателенъ и услужливъ къмъ всички.

ПРАВИЛНИКЪ ЗА ДЕТСКИТЪ ИЗЛЕТИ

Съ целъ децата още въ крѣжката си възраст да развиятъ и заякчатъ своя духъ и тѣло, като се развиятъ у тѣхъ ценни добродетели и качества и се упражнятъ въ главатарство (водачество), да свикнатъ въ пазене на природата

и пр. — съ една дума да опознаят организирания туризъм, всяко туристическо д-во трябва да формира при дружеството си „детска секция“, като урежда за децата специални излети, по възможност всяка седмица или най-малко по един излет месечно (и през зимата).

За издръжката на специалистка-ръководителка на детските игри и забави, а също и за набавяне за разни топки за игра, приспособяване местността на игрища и др., дружествата събират по 5 лв. месечна членска вноска от децата.

Приемането на нови членове на детската секция става винаги след проверка на здравините и морални качества на децата от специалистката-ръководителка на детските игри, въ согласие съ един от главатарите на дружеството.

Децата се разпределят на групи по възраст както следва: от 4-6 год.; от 7-10 год.; от 11-13 год. и юноши — от 14 год. нагоре.

Децата от 4—6 год. възраст се водят на излети, само когато сж придружени от родителите си или техните близки (сестра, брат, леля, вуйчо и пр.); децата от 7 год. възраст нагоре може да не се придружават от родителите си или близки тъм лица. Детските излети се ръководят от главатар, главатарка и ръководителка на детски игри.

За игрища на децата служат близките до хижите удобни места, но не и съвсем близко до хижите, за да не се безпокоят дошлите на почивка въ тях туристи. Могат да се използват за игрища и удобните полянки по пътя, разните препятствия срещани само по пътя и пр.

Неорганизираните въ детски секции деца, гости на хижите, могат да се поканват да вземат участие въ игрите на организираните деца, като подходящите от тях се поканват да станат членове на тия секции.

Независимо от специалната подготовка на главатарите и ръководителките на детски игрища, нека се има предъ видъ и следното: а. винаги да се държи смътка за детската издръжливост, като се има предъ видъ, че освен изразходваната енергия на детето при игрите, него го чака път и за връщане; б. никога да не се преуморяват децата; в. 1-2 часа, спо-

редъ случая, преди частта за връщане на децата по домовете си (от хижите), децата трябва да прекарат въ пълна почивка; г. да не пият вода, когато сжитите сж уморени, а така също да не лгнат на влажно място; да се обличат или намътат след игрите, особено когато духа вгъртър или е студено и пр. Особено внимание трябва да се обръща на по-малките, слабичките, боледувалите от разни болести деца.

Да се назначават деца за контрол на горните препоръки и за упражняване въ главатарство.

ПРАВИЛНИКЪ ЗА ЗАЩИТА НА ПРИРОДАТА

Нашата природа представлява нашето родно гнѣздо, нашето жилище, нашият въздух, слънце, вода, нашата красота — нашият живот.

Красотата на природата се отразява благоприятно върху хората.

Колко е по-красива природата, толкова е по-щастлив е нашият живот.

Дългъ ни се налага да обичаме и пазим природата: нейните дивни гори, нейните изящни форми на местността, нейните кристални и изобилни води, свеж въздух, благоприятен климат, нейната богата флора и фауна чудни скали, пещери, нейната чистота и пр., заедно съ нейните ценни исторически паметници, които сж рожба на тая сжщата природа.

Онзи, който не пази природата „рѣже кло на който стои“, казва народната поговорка.

Обичта и защитата (пазенето) на природата, е върно мѣрило за културния уровень на едно лице или един народ.

Да обичаме и пазим природата, това значи да обичаме и пазим себе си и Отечеството си.

Печална е нашата действителност по отношение на този култ към нашата природа. Още преди освобождението на България, а особено след освобождението ни, множество ценни екземпляри от нашата богата флора и фауна изчезнаха, хиляди хектари гори също изчезнаха, множество исторически паметници, пещерни красоти и др. се разрушиха. Чезнат и нашите води — нашият поминък, нашият живот.

следва

ИВАНЪ КОЗЛОВСКИ

